

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
FİNANSMAN BİLİM DALI

BASEL-II’NİN KOBİ KREDİLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

MASTER TEZİ

Hazırlayan
Ahmet DİLEK

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Yıldız AKBULUT

Ankara - 2007

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Ahmet DİLEK'e ait **BASEL-II'NİN KOBİ KREDİLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ** adlı çalışma, jürimiz tarafından İşletme Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan ; Prof.Dr. Hasan KAVAL

Üye ; Doç.Dr.Yıldız AKBULUT (Danışman)

Üye ; Prof.Dr. Mevlüt KARAKAYA

ÖNSÖZ

Yakın bir gelecekte sadece ülkemizde değil, dünya üzerindeki bütün mali piyasalarda en önemli gündem maddelerinden biri haline gelecek olan Basel-II standartları ve içerdiği yaptırımlar, bu piyasalarla ilgisi olan bütün sektörlerde son derece hayati etkiler yaratacaktır.

Bankaların kredi portföylerindeki firmaları ve kredilendirme esasları üzerinde köklü değişiklikler yapacağı muhakkak olan bu standartlar, ülkemizdeki istihdamın ve ekonominin baş aktörü durumundaki KOBİ'ler üzerinde de çok önemli tesirde bulunacaktır. Zira bu tür kurumların özsermayelerinin genellikle kronik halde yetersiz oluşu, hem aktiflerindeki uzun vadeli yatırım finansmanında hem de faaliyetleri esnasında kullandıkları işletme sermayesi ihtiyaçlarının fonlanmasında mali kurumlarla sürekli bir ilişki kurulmasını zorunlu kılmaktadır.

Gelişmiş ülkelere ait ekonomik şartları gözönünde bulundurarak, kredi kurum ve kuruluşları açısından daha fazla sermaye tutma, kredi kullanıcıları açısından ise belki de bugüne kadarki bütün alışkanlıklarının üzerinde şeffaflık, iyi yönetim, kalifiye eleman istihdamı gibi şartlar taşımaları mecburiyeti getiren bu kararlar, her iki tarafı da bambaşka bir davranış biçimine itecektir.

Bu çalışmada Basel-II mutabakatının ülkemiz ekonomisinin en önemli yapı taşı olan KOBİ'ler üzerindeki etkileri ölçülmeye çalışılmış olup, bu tür ekonomik birimlerin önümüzdeki dönemde yaşanacak sürece daha iyi hazırlanabilmesi için uyarılarda bulunulmaya çalışılmıştır.

Son olarak; bu çalışma esnasında verdiği şevk ve pozitif enerji ile sonuca ulaşmamı sağlayan Hocam, Sayın Doç. Dr. Yıldız AKBULUT'a bütün katkıları için teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
KISALTMALAR CETVELİ.....	v
TABLO ve ŞEKİLLER.....	vii
GİRİŞ.....	1

I. BÖLÜM

KOBİ VE KOBİ'LERE KULLANDIRILAN KREDİLER

1.1. Türkiye'de ve Basel-II'de Yapılmış Olan KOBİ Tanımlamaları.....	3
1.2. KOBİ'lerin Ülke Ekonomisi İçerisindeki Yeri.....	4
1.3. KOBİ'lerin Avantajlı ve Dezavantajlı Yönleri.....	6
1.4. KOBİ'lerin Finansman Kaynakları.....	8
1.5. KOBİ'lerce Kullanılan Diğer Finansman Teknikleri.....	15
1.6. Türkiye'de Geçerli Olan Kredilendirme Esasları.....	17
1.6.1. Kredilendirmede Geleneksel Yaklaşım.....	17
1.6.2. Kredilendirmede Risk Odaklı Yaklaşım.....	18

II. BÖLÜM

KOBİ KREDİLERİNE İLİŞKİN BASEL-II HÜKÜMLERİ

2.1. Basel-II'nin Tarihçesi.....	19
2.2. Basel-II'de Yer Alan Kredi Riski Ölçüm Yaklaşımları.....	24
2.3. KOBİ Tanımı ve Portföy Sınıflandırması.....	27

2.4. KOBİ Kredilerine İlişkin Sermaye Yükümlülüklerinin Belirlenmesi...	31
2.4.1. Mevcut Bankacılık Mevzuatında Yer Alan Hesaplama Sistemi...	31
2.4.2. Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım.....	32
2.4.3. Standart Yaklaşım.....	32
2.4.4. İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımlar.....	34
2.5. Kredi Riski Azaltım Tekniklerinin Dikkate Alınması.....	35
2.6. Bağımsız Kuruluşlarca Bankalarca Kullanılan Derecelendirme Sistemleri.....	41

III. BÖLÜM

BASEL-II'NİN KOBİ KREDİLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

3.1. Bankalar Açısından İncelenmesi.....	44
3.1.1. Sermaye Yükümlülüğü.....	44
3.1.2. Sermaye Yükümlülüğünün Konjonktürel Etkileri.....	50
3.1.3. Kredi Fiyatlaması.....	53
3.1.4. Bankaların Derecelendirme Sistemleri.....	57
3.1.5. Bankalar Arası Farklılaşmalar	60
3.2. KOBİ'ler Açısından İncelenmesi.....	61
3.2.1. Kredi Miktarı.....	61
3.2.2. Kredi Maliyeti.....	63
3.2.3. Derecelendirme Gerekliliği ve Kurumsal Yönetişim.....	63

SONUÇ.....	66
KAYNAKÇA.....	68
ÖZET.....	71
ABSTRACT.....	72

KISALTMALAR CETVELİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AIRB	: Advanced Internal Ratings-based Approach
ASA	: Alternative Standardised Approach
ASY	: Alternatif Standart Yaklaşım
Basel-I	: Basel Capital Accord
Basel-II	: Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı
BCBS	: Basel Committee on Banking Supervision
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BIS	: Bank For International Settlements
BKDK	: Bağımsız Kredi Değerlendirme Kuruluşu
BSY	: Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım
CCF	: Credit Conversion Factor
CRM	: Credit Risk Mitigation Techniques
EAD	: Exposure at Default
ECA	: Export Credit Agencies
ECAI	: External Credit Assessment Institution
FIRB	: Foundation Internal Ratings-based Approach
GİDDY	: Gelişmiş İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım
H	: Haircut
IRB	: İçsel Derecelendirme Yöntemi
İKK	: İhracat Kredi Kuruluşları
K	: Kesinti
KDO	: Krediye Dönüştürme Oranı
KGF	: Kredi Garanti Fonu İşletme ve Araştırma A.Ş.
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KRA	: Kredi Riski Azaltım Teknikleri
LGD	: Loss Given Default

ÖAK	: Özel Amaçlı Kredilendirme
PD	: Probability of Default
QIS	: Quantitative Impact Study
SA	: Standardised Approach
SEÇ	: Sayısal Etki Çalışması (QIS)
SL	: Specialised Lending
SME	: Small and medium sized entities
SSA	: Simplified Standardised Approach
SY	: Standart Yaklaşım
THK	: Temerrüt Halinde Kayıp
THRT	: Temerrüt Halinde Risk Tutarı
TİDDY	: Temel İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım
TO	: Temerrüt Olasılığı
TT	: Temerrüt Tutarı
UAPME	: Avrupa Sanatkarlar ve KOBİ'ler Birliği

TABLO VE ŞEKİLLER CETVELİ

TABLolar

Tablo 1	Farklı Kurumlarca Kullanılan KOBİ Tanımları.....	4
Tablo 2	İş Yeri Büyüklük Gruplarına Göre Şirket Sayıları.....	5
Tablo 3	KOBİ'lerin Ülke Ekonomileri İçerisindeki Yerleri.....	6
Tablo 4	Reel Sektör Firmalarına İlişkin Temel Büyüklükler.....	13
Tablo 5	Reel Sektör Firmalarına İlişkin Büyüklükler (Ortalamalar)..	13
Tablo 6	Kredi Kanalı Ölçekleri.....	15
Tablo 7	Basel-II Kapsamında Kullanılabilecek Yaklaşımlar.....	23
Tablo 8	Sermaye Yükümlülüğü Hesaplama ve Risk Azaltım Yöntemleri.....	27
Tablo 9	Portföy Sınıflandırılması.....	30
Tablo 10	Standart Yaklaşımda Perakende ve Kurumsal Portföyde Yer Alan KOBİ Kredilerine Uygulanacak Risk Ağırlıkları.....	34
Tablo 11	Karşılık Mevzuatında Dikkate Alınan Teminatlar ve Garantiler.....	36
Tablo 12	Mevcut Sermaye Yeterliliği Mevzuatında Dikkate Alınan Teminat ve Garantiler.....	37
Tablo 13	Farklı Ölçüm Yaklaşımları İçin Dikkate Alınabilecek Teminatlar.....	40
Tablo 14	Farklı Derecelendirme Şirketleri tarafından Kullanılan Derecelendirme Ölçeklerinin Eşleştirilmesi.....	42
Tablo 15	3.Sayısal Etki Çalışması Sonuçlarına Göre Sermaye Yükümlülüklerinde Mevcut Duruma Göre Değişmeler.....	48
Tablo 16	İDD Yaklaşımları Tarihsel Veri Gereksinimleri.....	59

ŞEKİLLER

Şekil 1	Banka Kredileri İçin Verilen Teminat ve Garantiler.....	11
Şekil 2	Reel Sektör Firmalarının Finansman Yapısı.....	14
Şekil 3	Alternatif Finansman Teknikleri.....	15
Şekil 4	Kredilendirmede Geleneksel Yaklaşım.....	17
Şekil 5	Kredi Riski Azaltım Teknikleri (KRA).....	26
Şekil 6	Portföy Ayrımı.....	29
Şekil 7	KOBİ Kredilerinin Sınıflandırılması.....	30
Şekil 8	Teminatlara İlişkin Basit ve Kapsamlı Yöntem.....	39
Şekil 9	KOBİ Kredilerine İlişkin Sermaye Yükümlülüklerinin Karşılaştırılması	47
Şekil 10	3.Sayısal Etki Çalışması Sonuçlarına Göre AB Ülkeleri Bankalarında KOBİ Kredilerinin Sermaye Yükümlülüklerinde Mevcut Duruma Göre Değişmeler.....	49
Şekil 11	GSMH ve Özel Sektöre Kullandırılan Kredi Hacmindeki Yıllık değişmeler.....	51
Şekil 12	Kredi Fiyatını Belirleyen Faktörler.....	55
Şekil 13	Basel-II Sonrası Risk Primlerindeki Değişiklikler (Temsili Gösterim).....	56
Şekil 14	Bankaların KOBİ'ler İçin Seçimleri.....	59
Şekil 15	Derecelendirme Sürecinde Sağlıklı Veri Akışının Önemi....	64
Şekil 16	KOBİ'lerin Yeni Düzene Hazırlanma Süreci	65

GİRİŞ

KOBİ'ler, dünyanın gelişmiş ve gelişmekte olan bütün ekonomilerinde olduğu gibi ülkemizde de çok önemli bir yer tutmaktadır. Bu tür işletmelerin, hem ülkemizin Avrupa Birliği'ne adaptasyon sürecine hem de uluslararası alanda yaşanan ve yaşanacak olan rekabete her an hazır olmaları ise son derece kritik bir husustur.

Uluslararası ekonomik ilişkilerde yaşanan gelişmeler, rekabet koşullarındaki hızlı değişme, teknoloji alanındaki yenilikler yanında ekonomik hayatı düzenleyen kurallardaki yenilikler, KOBİ'lerin sergileyecekleri performans üzerinde son derece etkili olmaktadır. Bu bağlamda, son dönemde uluslararası finans çevrelerini yoğun şekilde meşgul eden Basel-II düzenlemeleri, finans sektörünün önemli bir kullanıcısı durumundaki KOBİ'leri çok yakından ilgilendirmektedir. Zira, bu standartlarla birlikte, bankalar ile firmalar arasındaki ilişkilere radikal değişiklikler gelecektir.

Basel-II standartlarının hayata geçirilmesi ile beraber bankaların risk yönetimi anlayışı değişecek, davranışlarındaki etkilenmeler kendilerinin dışında kredi müşterilerine de yansımacaktır. Finans sektörü ile reel sektörün ekonominin ayrılmaz parçaları olduğu gerçeğinden hareketle Basel-II'nin doğuracağı sonuçlar, gerek bankalar ve gerekse KOBİ'ler açısından hayati öneme haizdir.

Önümüzdeki dönemde kademeli olarak yürürlüğe girecek olan Basel-II standartları bankalar tarafından olduğu kadar KOBİ'ler tarafından da doğru anlaşılmalı ve bütün ilgililerce gerekli aksiyonlar alınmalıdır. Uzun dönemde ortaya çıkacak olan etkilerin bugünden hesaplanarak gelecek için projeksiyonlar yapabilmek adına, bu standartların iyi analiz

edilmesi ve değişimin doğru yönetilmesi şarttır. Zira, Basel-II ile birlikte bankaların kredi konusuna bakışında “iyi” veya “kötü” kavramları değil, “az riskli” veya “çok riskli” oluşu ön plana çıkacak, fiyatlama da buna göre yapılacaktır. Risk odaklı bu anlayış, sadece KOBİ’lerin bankalardan kullandıkları kredilerin fiyatını değil, miktarını, türünü ve vadesini de olumlu veya olumsuz yönde etkileyecektir.

Yukarıda bahsedilen bu hususların daha iyi anlaşılmasını ve anlatılmasını sağlamak, KOBİ’lerin uygun davranışlar ortaya koymasını temin etmeye katkıda bulunmak amacını taşıyan bu tez; uygulamada mevcut şartlar ile yaşanacak süreçler sonucunda ortaya çıkacak olan değişikliklerin önemini ortaya koymak gayretindedir.

Çalışmanın birinci bölümünde, ülkemizdeki KOBİ’lere ilişkin tanımlar yapılacak ve ekonomik değerleri açıklanacak, mevcut şartlar içerisinde kullandıkları kaynaklar banka kredisi merkezli olarak anlatılacaktır. İkinci bölümde yeni Basel standartları ve kredi riskinin ölçülmesi ve sermaye yükümlölüklerinin belirlenmesine ilişkin esaslar ifade edilecektir. Çalışmanın son bölümünde ise bu standartların bankalar tarafından KOBİ’lere kullandırılan krediler üzerinde yarattığı etkiler açıklanacaktır.

I. BÖLÜM

KOBİ VE KOBİ'LERE KULLANDIRILAN KREDİLER

1.1. Türkiye’de ve Basel-II’de Yapılmış Olan KOBİ Tanımlamaları

Basel-II’nin küçük ve orta büyüklükteki işletmeler (KOBİ) açısından en önemli mihenk taşı “KOBİ’nin tanımında” ortaya çıkmaktadır. Çünkü, ülkemizde farklı kamu kurumlarının KOBİ tanımına ilişkin olarak birbirinden değişik kriterleri esas aldığı görülmektedir. Söz konusu tanımlar genelde faaliyet gösterilen sektör, istihdam edilenlerin sayısı, sabit yatırım tutarı ve işletmenin sermayesinin önemli bir kısmının büyük ölçekli işletmelere ait olmaması yani firmanın belirli bir gruba dahil olmaması kriterlerine dayandırılmıştır. Ülkemizdeki farklı kurumlarca kullanılan KOBİ tanımları Tablo 1’de yer almaktadır.

Avrupa Birliği (AB) mevzuatında benimsenen tanımda ise; 250’den daha az çalışanı olma, yıllık cirosunun 50 milyon €’dan az olması, yıl sonu bilanço aktif büyüklüğü tutarının 43 milyon €’dan az olması ve KOBİ’nin bir veya bir kaç büyük şirkete ait yani grup firması olmaması kriterleri kullanılmaktadır.

Basel-II içerisinde de yer alan 50 milyon € kriteri dikkate alınırsa, ülkemizde faaliyet gösteren şirketlerin önemli bir bölümü KOBİ olarak sınıflandırılacaktır. Örneğin, İstanbul Sanayi Odası tarafından her yıl mutad olarak açıklanan, Türkiye’nin en büyük bin firmasının belirlendiği araştırmanın sonucuna göre, bu firmaların sadece % 44’ünün yıllık cirosunun 50 milyon €’dan yüksek olduğu görülmektedir. Bu konuda

gösterge olarak kabul edilebilecek bir diğer istatistik de T.C. Merkez Bankası tarafından yayımlanan Sektör Bilançolarıdır. 2003 yıl sonu verileri üzerinden gerçekleştirilen ve 7.507 firmanın kapsandığı çalışmada, gelir tablosundaki net satış hasılatı 40 milyon €'nın üzerinde olan firma sayısı sadece 702'dir.

Tablo 1 : Farklı Kurumlarca Kullanılan KOBİ Tanımları

KURUM	SEKTÖR	ÇALIŞAN SAYISI	SABİT YATIRIM TUTARI	GRUP İLİŞKİSİ
KOSGEB	İmalat Sanayi	≤ 150 kişi		
Halk Bankası	İmalat Sanayi	≤ 250 kişi	< 1.500.000 YTL	
Eximbank	İmalat Sanayi	≤ 200 kişi	< 2.000.000 \$	
Hazine Müsteşarlığı	İmalat Sanayi, Tarım, Turizm, Sağlık, Eğitim, Madencilik, Yazılım,Geliştirme	≤ 250 kişi	< 950.000 YTL	< %25
Dış Ticaret Müsteşarlığı	İmalat Sanayi	< 200 kişi	< 2.000.000 \$	
Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE)		< 100 kişi		
Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)		< 100 kişi		
Kredi Garanti Fonu		< 250 kişi		

Kaynak: OECD, 2004; Yılmaz, 2003, Halkbankası

1.2. KOBİ'lerin Ülke Ekonomisi İçerisindeki Yeri

Dünya ekonomisinin dinamosu olarak tanımlanan KOBİ'ler, ekonomik yapıları ve büyüklükleri ne kadar farklı olursa olsun gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu önemin derecesi, Türkiye gibi sık sık ekonomik darboğazlarla karşılaşan ülkeler için daha da artmaktadır. Bunda KOBİ'lerin hem toplam şirket sayısı, hem

istihdam hem de katma değer içerisindeki önemli payları etkili olmaktadır. Örneğin, Devlet İstatistik Enstitüsü'nce yayımlanan 2002 yılı verileri itibarı ile 250'den daha az sayıda çalışanı olan işletmeler toplam işletmelerin sayısı olarak yaklaşık % 99,89'unu oluşturmaktadır (Tablo 2).

Tablo 2: İş Yeri Büyüklük Gruplarına Göre Şirket Sayıları

	Çalışan Sayısına Göre İş Yeri Büyüklük Grupları	Dağılım (%)
KOBİ	1-250	99,89
Mikro	0	1,38
Mikro	1-9	94,94
Küçük	10-49	3,09
Orta	50-99	0,30
Orta	100-150	0,10
Orta	151-250	0,08
Büyük	251+	0,11

Kaynak: DİE, 2002 Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı

Sayıları itibarıyla toplam şirketler içerisinde oldukça yüksek bir orana sahip olan KOBİ'ler, istihdam ve üretim içerisinde de önemli paylara sahiptir. Tablo 3'te de görüldüğü üzere, ülkemizde istihdam edilenlerin yarısına yakını KOBİ'lerde çalışmakta ve üretimin yaklaşık % 40'lık bir bölümü KOBİ'ler tarafından gerçekleştirilmektedir. Gelişmiş ülkeler ile kıyaslandığında, bu oranların görece olarak daha düşük seviyelerde olduğu, ayrıca toplam yatırım ve ihracat içerisindeki paylarının da oldukça düşük olduğu görülmektedir. Ancak, aramalı üretimi ile büyük sanayi işletmelerinin vazgeçilmez destekleyicisi ve tamamlayıcısı olarak rol aldıkları göz önünde bulundurulduğunda bu tür firmaların önemi daha iyi anlaşılacaktır.

Türkiye Bankalar Birliği (TBB) nezdinde oluşturulan alt çalışma grubunca¹ hazırlanan rapora göre Türkiye'deki işletmelerin % 99,5'i, istihdamın % 64'ü, katma değer % 36'sı KOBİ'lere aittir.

¹ TBB: Risk Yönetimi ve Basel-II'nin KOBİ'lere Etkileri (İstanbul, 2005),s.1

Tablo 3: KOBİ'lerin Ülke Ekonomileri İçerisindeki Yerleri

	A.B.D.	Almanya	Hindistan	Japonya	İngiltere	G.Kore	Fransa	İtalya	Türkiye
Küçük İşletmelerin Toplam İşletmelere Oranı (%)	97,2	99,8	98,6	99,4	96,0	97,8	99,9	97,0	98,8
Küçük İşletmelerde İstihdam Oranı (%)	50,4	64,0	63,2	81,4	36,0	61,9	49,4	56,0	45,6
Küçük İşletmelerin Yatırım Payı (%)	38,0	44,0	27,8	40,0	29,5	35,7	45,0	36,9	6,5
Küçük İşletmelerin Üretim Payı (%)	36,2	49,0	50,0	52,0	25,1	34,5	54,0	53,0	37,7
Küçük İşletmelerin İhracat Payı (%)	32,0	31,1	40,0	38,0	22,2	20,2	23,0	-	8,0

Kaynak: KOBINET (Not: Veriler için tarih belirtilmemiştir.)

1.3. KOBİ'lerin Avantajlı ve Dezavantajlı Yönleri

KOBİ'lerin büyük ölçekli şirketlere göre avantajlı yönleri;

- Daha az yatırımla daha çok üretim ve ürün çeşitliliği sağlayabilmeleri,
- Daha düşük yatırım maliyetleriyle daha fazla istihdam imkanı yaratabilmeleri,
- Yapıları itibarıyla ekonomik dalgalanmalardan daha az etkilenmeleri,
- Müşteri ve işletme personeli ile daha yakın ilişki içerisinde olmaları,
- Talebin sınırlı olduğu alanlarda arz oluşturabilmeleri, özel teşebbüsü teşvik etmeleri,
- Esnek yapıları nedeniyle talep değişiklikleri ve çeşitlendirme gibi koşullardaki yenilik ve değişikliklere daha kolay uyum gösterebilmeleri,
- Bölgeler arası kalkınmanın dengeli bir yapıda sürdürülmesine

katkı sağlamaları,

- viii. Dolaylı olarak gelir dağılımındaki çarpıklıkları azaltmaları,
- ix. Büyük sanayi işletmelerinin vazgeçilmez destekleyicisi olmalarıdır.

KOBİ'lerin dezavantajlı yönleri;

- i. Teknoloji düzeylerinin genellikle düşük olması,
- ii. Yurtiçi ve yurtdışı teknik ve ticari gelişmeleri izleyememeleri, dolayısı ile uluslararası rekabet edebilirliklerinin zayıf olması,
- iii. Kalifiye eleman sıkıntısı çekmeleri,
- iv. Genel yönetim yetersizlikleri ve kurumsal yönetim eksiklikleri,
- v. Vergi ve diğer kamusal yükümlülüklerden kaçınmak amacıyla kayıt dışı çalışmaları,
- vi. Hesap ve kayıt düzenindeki aksaklıklar nedeniyle şeffaf olmamaları,
- vii. Finansman fonksiyonundaki eksiklikleri (bütçeleme, risk yönetimi, finansal planlama vb.),
- viii. Finansman kaynaklarına erişim sorunlarıdır.

Finansman problemleri açısından en çok vurgulanan hususlar ise; teşviklerden yararlanamamaları, banka kredilerini uygun fiyat ve vadelerde temin etmede güçlük çekmeleri, sermaye piyasalarından fon sağlayamamaları ve alternatif finansman araçlarına erişimlerinin (örneğin, yurtdışından sağlanan fonlara erişim) oldukça sınırlı olmasıdır.

Burada belirtmek gerekir ki; yüksek kayıt dışılık oranı, belirsizliğin risk primini yükseltmektedir. DPT'nin araştırmalarına göre 2003 yılı değerleriyle, her 100 YTL'nin 66 YTL'si, her 100 çalışanın 46'sı kayıt dışıdır. Başka bir ifade ile risklerin yarısı kayıt dışında kaldığı için, bankalar bunları ölçememektedir.

1.4. KOBİ'lerin Finansman Kaynakları

KOBİ'lerin finansman sorunlarının temelinde, özsermaye yapılarının zayıflığı yatmaktadır. Basel-II nedeniyle hem bankalar hem de bağımsız kuruluşlarca derecelendirmeye tabi tutulacak olan KOBİ'lerin, değerlendirilecek olan özelliklerinin başında, sahip oldukları işletme sermayesi gelmektedir. Bu bağlamda, güçlü sermaye yapısına sahip KOBİ'lerin kredi maliyetleri de nisbeten düşük olacaktır.

Birer ticari işletme olarak KOBİ'lerin finansman kaynakları arasında değerlendirilebilecek olan temel kaynaklar; mali sistemden sağlanan fonlar (banka ve katılım bankası kredileri, finansal kiralama ve faktoring kuruluşlarına olan borçlar, tüketici finansman şirketlerinden sağlanan fonlar, sermaye piyasalarından sağlanan fonlar, vb.), ticari borçlar (senetli ve senetsiz), ortaklara ve iştiraklere olan sermaye niteliğindeki borçlar, kamudan sağlanan destekler ve özkaynaklardır.

Bu kaynaklar içerisinde öncelikli olarak kullanılabilecek olanı özkaynaklardır. Özkaynaklar ilk olarak kuruluş aşamasında KOBİ'nin tesis, ekipman, demirbaş vb. yatırım ihtiyaçlarının karşılanmasında ve faaliyetine başlamasında, daha sonraki aşamalarda ise şirketin yeni yatırımlara gitmesinde ve büyümesinde ihtiyaç duyulan temel finansman kaynağıdır. Ayrıca, şirketin kuruluş aşamasından sonra elde edeceği kar ve maruz kalacağı zararlar özkaynak artış ve azalışındaki temel unsurları oluşturmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, ülke genelinde sermaye birikiminin düşük olduğu durumlarda şirket özkaynaklarının seviyesi düşük tutarlarda kalabilecek, kar marjlarının düşük olması da bu tutarın zaman içerisinde artamamasına sebep olacaktır. Ayrıca, işletme sahibi ile işletmenin özdeşleştiği ve sermaye piyasası gereklerinin karşılanamadığı durumlarda, KOBİ'ler açısından, münferiden veya sermaye piyasaları aracılığıyla yeni ortak bulunması da

güçleşmektedir. Bu hususlar ülkemiz özelinde KOBİ'ler açısından değerlendirildiğinde, KOBİ'lerin yatırım gereğini genelde sabit sermaye tutarı olarak algılamaları, kuruluş aşamasından hemen sonra işletme sermayesi sorununu ortaya çıkarmaktadır. Kronik enflasyon, yüksek faizler ve finansal krizler bu sorunu daha da artırmaktadır. Gerek ülkemizde kişi başına düşen milli gelirin düşüklüğü ve sermaye dağılımındaki yoğunlaşmalar, gerekse kar marjlarının düşük olması sebebiyle KOBİ'lerin özkaynak tutarları düşük seviyelerdedir².

Ayrıca KOBİ'lerin sermaye piyasası gereklerini yerine getirmede karşılaştıkları güçlükler (hesap-kayıt düzeni, mali yükümlülükler, vb.), kamuyu bilgilendirme ve düzenli rapor hazırlama konusunda yeterli ve sağlam bir kurumsal yapı ve donanımına sahip olmamaları ve ülke ya da bölge ölçeğinde tanınma sorunları sebebiyle, sermaye piyasalarında hisse senedi ihracı yoluyla kaynak sağlayabilmeleri de büyük ölçekli şirketlere kıyasla daha zordur. Ayrıca bazı durumlarda KOBİ'lerin kamu düzenlemelerinden kaçınmak amacıyla küçük ölçekte kalmayı tercih etmeleri ve şirket yönetimini kaybetme, hesap verme ve kar paylaşma endişeleri de bu şirketlerin sermaye piyasalarından yeterince faydalanmaması sonucunu doğurmaktadır. Arz yönlü bu sebeplerin yanı sıra, talep yönünde de, KOBİ hisselerinin yüksek risk taşıması, bu şirketlerin genelde yatırım aşamasında ya da kar dağıtamayacak durumda olması, hisse senetlerinin likiditesinin düşük olması gibi sebepler dolayısıyla yatırımcıların bu hisselerle olan talepleri düşük kalabilmektedir³.

Sermaye piyasası açısından yukarıda bahsi geçen kısıtlar ve banka dışı mali kurumların (finansal kiralama, faktoring, vb.) ülkemiz finansal sistemi içerisinde küçük bir yer teşkil ettiği hususları dikkate alındığında, KOBİ'ler açısından en kritik konumda olan finansman kaynağının bankacılık sektöründen alınan krediler olduğu görülmektedir.

² Figen Yılmaz : Türkiye'de Küçük Ve Orta Boy İşletmeler(KOBİ'ler),(2004)

³ Kobiler İçin Basel-II Uzlaşısı Konferansı Dokümanları(www.sme-basel2.com)

KOBİ'lerin banka kredilerine erişimi açısından gerek geçmişte ülkemiz ekonomisinden gerekse de ülkemiz KOBİ'lerine özel bazı koşullardan kaynaklanan bir takım problemler bulunmaktadır. Yönetim ve örgüt yapılarındaki eksiklikler, finansal yönetim zafiyetleri, muhasebe normlarına uygun mali tablo üretememeleri, özkaynak yetersizliği, KOBİ'lere yönelik kredi istihbarat faaliyetlerinin görece olarak daha pahalı olması bankaların KOBİ'lere kredi verme konusunda çekimser davranmalarına sebep olmaktadır. Açılan kredilerde de KOBİ'ler miktar, vade, faiz oranı ve teminat açısından zorlu kredi koşullarına maruz kalmaktadır. Bu da KOBİ'lerin finansman maliyetlerini yükseltmekte ve banka kredilerini tercih etmemelerine sebep olmaktadır. Ayrıca geçmişte bankaların topladıkları kaynakları büyük ölçüde kamu borçlanma enstrümanlarına, daha sonra da grup firmalarına plase etmeleri sebebiyle bu iki kesim dışındaki kesimlere aktarılacak kaynaklar kısıtlı seviyelerde kalmıştır. Kalan kaynaklar içerisinde ise, bankalar, yüksek risk taşıyan KOBİ'lerin yerine riski düşük büyük ölçekli şirketleri tercih etmektedir. KOBİ'lerin banka kredilerine erişimi ise daha çok kamu bankaları aracılığıyla ve teşvikli veya çeşitli fonlarca aktarılan kaynaklar üzerinden olmaktadır⁴.

Bu kapsamda, KOBİ kredilerine ilişkin kesin bir istatistik mevcut olmamakla birlikte, son yıllarda ticari bankaların hatta kamu bankalarının KOBİ'ler üzerine önemle eğilmesi neticesinde bu tür kredilerin toplam krediler içerisindeki payının giderek yükseldiği söylenebilir. Örneğin BDDK tarafından 2004 yılında 23 bankanın katılımıyla gerçekleştirilen ve Basel-II hükümleri çerçevesinde 50 milyon €'luk ciro tanımının kullanıldığı "Sayısal Etki Çalışması – Türkiye"⁵ kapsamında bankalar tarafından raporlanan veriler ışığında, KOBİ'lere kullandırılan nakit kredilerin toplam nakit kredilerin %18,6'sını, KOBİ'lere kullandırılan nakit ve gayrinakit kredilerin ise toplam kredilerin %8,8'ini oluşturduğu görülmektedir.

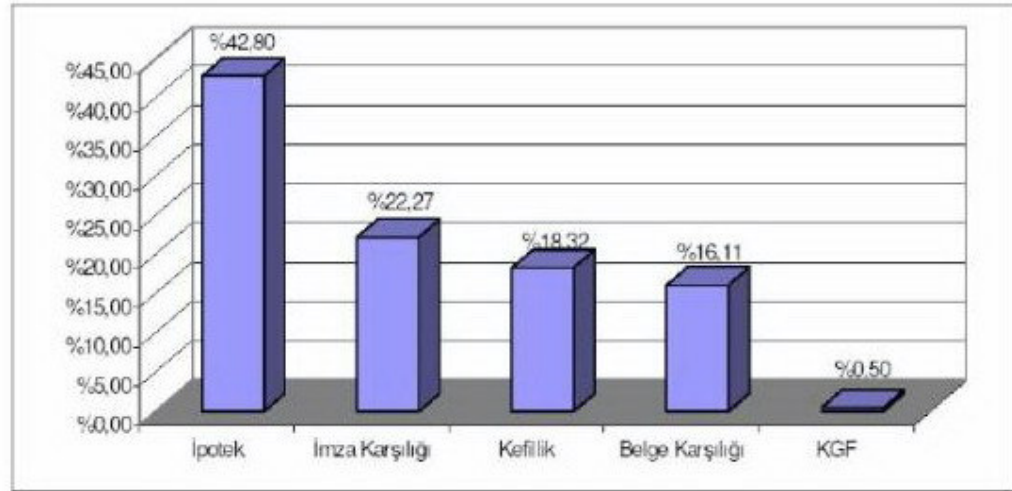
⁴ OECD (2004): "Small and Medium Sized Enterprises in Turkey-Issues and Policies"

⁵ BDDK: Basel-II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu (Ankara,2004)

KOBİ'lerin bankalardan kredi kullanacakları esnada karşılaştıkları en önemli sorun maddi teminat olarak adlandırılan teminatlar ve garantör yani sözleşme kefilisi sağlanmasıdır. Bu kapsamda ülkemizde banka kredilerinde müşteriden en sık talep edilen teminat türü gayrimenkul ipoteki, kefalet açısından ise işletme sahiplerinden, bunların yakınlarından ya da grubun diğer firmalarından alınan kefaletlerdir. Burada belirtmek gerekir ki; bankalar son yıllarda genel kredi sözleşmelerine alınan imzalar için "müşterek ve müteselsil borçlu" ibaresini kullanmakta, böylelikle hukuki sorumluluk açısından adi kefaletten daha güçlü bir garantörlük sağlamaktadırlar.

Bu kapsamda KOSGEB tarafından 40.000'den fazla işletme üzerinde yapılan anket sonuçlarına göre banka kredileri için verilen teminat ve garantiler Şekil 1'de yer almaktadır.

Şekil 1:Banka Kredileri İçin Verilen Teminat ve Garantiler

Kaynak: KOSGEB, 2004.

Diğer taraftan, Türkiye'de faaliyet gösteren şirketlerin mali durumlarına ilişkin en kapsamlı istatistik T.C.M.B. tarafından yayımlanan Sektör Bilançolarında yer almaktadır. Son olarak 2003 yıl sonu verileri üzerinden gerçekleştirilen çalışmada toplam 7507 adet firmanın mali

tabloları ve finansal oranları sektörel bazda toplulaştırılmış olarak yayımlanmaktadır. Sektör bilançoları çalışması kapsamında incelenen firmalara ait temel büyüklükler ve bu büyüklüklere ilişkin firma ortalamaları Tablo 5 ve Tablo 6'da yer almaktadır.

Ayrıca, uygulamada firmaların kredi kullarımlarında özellikle müşterilerinden aldıkları ibraz tarihleri ileriki dönemlere ait olan çekleri ve alacak senetlerini -özellikle nakit- kredi teminatı olarak vermek istemeleri neticesinde müşteri çek ve senetleri ile bankalardan kredi kullanım oranları da hayli artmıştır. Bu konuda hemen belirtmek gerekir ki, Basel-II'nin hesaplamalarda kredi teminatı olarak bu tür kıymetli evrakları kabul etmemiş olması firmalarca kolaylıkla kabul edilebilecek bir durum değildir. Yine ülkemizde yoğun olarak kullanılan ortak ve grup şirket kefaletleri Basel-II'de teminat kapsamına alınmamıştır.

Yine, mevcut uygulamada ikamet amaçlı gayrimenkul ipoteği teminat olarak alınarak kullandırılan krediler için herhangi bir ayırım yapılmaksızın % 50 risk ağırlığı uygulanmaktayken; Basel-II'de ikamet amaçlı gayrimenkul ipoteği alınarak kullandırılan krediler için % 35 risk ağırlığı uygulanacak, ikamet amacı bulunmayan gayrimenkul ipoteği karşılığında kullandırılacak kredilerde risk ağırlığı % 100 olarak dikkate alınacak, sadece belirli şartlarda bu oran % 50'ye indirilebilecektir ki bu şartlar, kredinin miktarının gayrimenkulün piyasa değerinin % 50'sini geçmemesi ve gelişmiş bir ticari gayrimenkul piyasasının varlığıdır.

Tablo 4: Reel Sektör Firmalarına İlişkin Temel Büyüklükler

ÖLÇEK DAĞILIMI		Firma Sayısı	Çalışan Sayısı		Net Satışlar		Aktif Toplamı		Özkaynak	
			Bin Kişi	%	Milyar YTL	%	Milyar YTL	%	Milyar YTL	%
İSTİHDAM A GÖRE	KÜÇÜK (Çalışan Sayısı <50)	4,133	91	7.1	59	14.8	35	13.7	9	8.6
	ORTA (50<=Çalışan Sayısı <=500)	2,885	486	37.9	204	51.0	89	35.3	36	35.3
	BÜYÜK (Çalışan Sayısı >500)	489	706	55.0	137	34.2	129	51.0	57	56.1
NET SATIŞLARA (NS) GÖRE	KÜÇÜK (NS<=11,797.1)	4842	242	18.8	17	4.3	33	13.2	9	8.9
	ORTA (11,797.1<NS<67,412.0)	1963	419	32.7	53	13.2	54	21.5	20	19.4
	BÜYÜK (NS>=67,412.0)	702	621	48.4	331	82.5	165	65.4	72	71.7
TOPLAM		7,507	1,282	100.0	401	100.0	253	100.0	101	100.0

Kaynak: TCMB, 2004. Not: Veriler Aralık 2003 itibarıyla.

Tablo 5: Reel Sektör Firmalarına İlişkin Temel Büyüklükler (Ortalamalar)

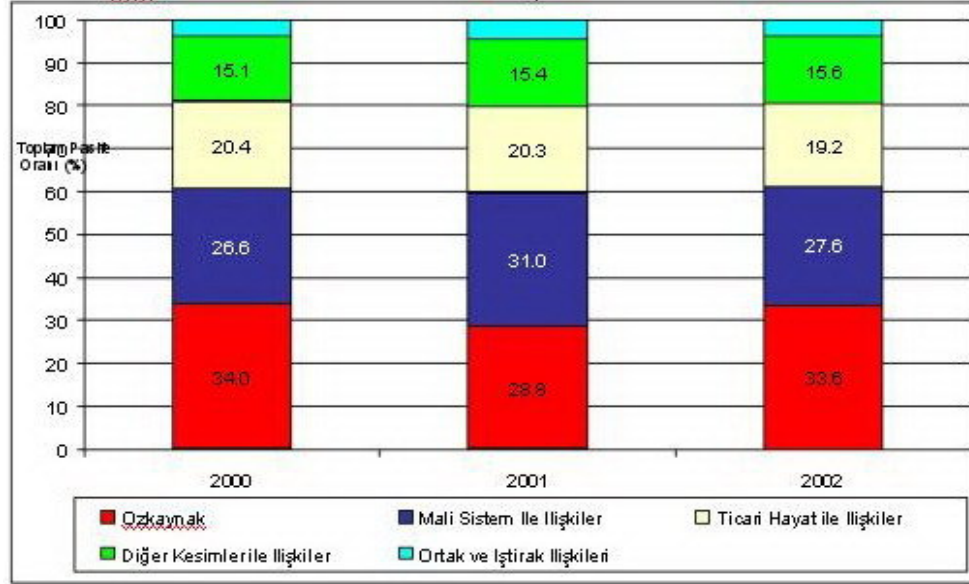
ÖLÇEK DAĞILIMI		Çalışan Sayısı	Net Satışlar	Aktif Toplamı	Özkaynak
		Kişi	Bin YTL	Bin YTL	Bin YTL
İstihdama Göre	KÜÇÜK (Çalışan Sayısı <50)	22	14,341	8,376	2,110
	ORTA (50<=Çalışan Sayısı <=500)	168	70,828	30,948	12,348
	BÜYÜK (Çalışan Sayısı >500)	1,443	280,480	264,125	115,657
Satışlara (NS) Göre	KÜÇÜK (NS<=11,797.1)	50	3,588	6,886	1,861
	ORTA (11,797.1<NS<67,412.0)	214	26,873	27,657	9,950
	BÜYÜK (NS>=67,412.0)	885	470,996	235,653	103,072
TOPLAM		171	53,385	33,710	13,441

Kaynak: TCMB, 2004; Kendi Hesaplamalarımız

Not: Veriler Aralık 2003 itibarıyla.

Tablolardan da görüleceği gibi, reel sektörün pasif yapısına bakıldığında; çalışma kapsamına alınan 7.507 firma toplamında yabancı kaynakların toplam pasifin % 60,1'ini oluşturduğu, bu kaynaklar içerisinde banka kredilerinin payının ise % 34 olduğu görülmektedir. Dolayısıyla banka kredilerinin toplam kaynaklara oranı % 20,5'tir. Ayrıca, firmaların mali sistem aracılığıyla kullandığı kredilerin toplam pasif içerisinde % 30 civarında bir büyüklüğe sahip olduğu, bunun yanında özkaynakların ve ticari borçların da şirket bilançolarında önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Reel sektörün pasif yapısı Şekil 2'de yer almaktadır.

Şekil 2: Reel Sektör Firmalarının Finansman Yapısı

Kaynak: T.C.M.B., 2004:"Sektör Bilançoları"

Reel sektörün pasif yapısında önemli bir payı olan mali sektör dışı kredi kanallarının boyutu incelenmiş olup, yarı resmi ve resmi olmayan kredi kanalları olarak ifade edilen kanalların yıl sonu bakiyeleri toplamının, resmi kredi kanalı olarak tanımlanan mali kesim kredilerinin yıl sonu bakiyelerinden daha yüksek olduğu ortaya konulmuştur⁶ (Tablo 7). Dolayısıyla, Türkiye’de gerek KOBİ’lerin gerekse daha büyük ölçekteki şirketlerin banka kredileri dışındaki finansman kanallarını daha çok kullandıklarını söylemek mümkündür.

Tablo 6: Kredi Kanalı Ölçekleri

⁶ Türkan Ercan : Türk Ekonomisinde Makro Kredi Kanalı: Ölçek ve Kalite Açısından Bir Değerlendirme(2004)

Kredi Kanalı Türü (Trilyon TL)	2001	2002	2003	% Pay (Dön. Ort.)
A. Resmi Kredi Kanalları	36,231	53,284	72,526	41,3
1. Mevduat Bankacılığı	30,321	44,744	61,282	34,8
2. Yatırım Bankacılığı	3,358	4,365	5,106	3,3
3. Faizsiz Bankacılık	1,072	2,101	3,138	1,6
4. Finansal Kiralama	973	1,360	2,044	1,1
5. Faktoring	152	386	373	0,2
6. Tüketici Finansmanı	355	328	583	0,3
B. Yarı-resmi Kredi Kanalı	42,796	57,441	65,639	42,3
7. Dış Kaynak	29,708	39,417	45,738	29,3
8. Vadeli Çek ve Senet	13,087	18,024	19,901	13,0
C. Resmi Olmayan Kredi Kanalı	10,533	20,532	33,377	16,4
9. Satıcı Kredileri	10,533	20,532	33,377	16,4
Makro Kredi Kanalı (A+B+C)	89,559	131,258	171,541	100,0

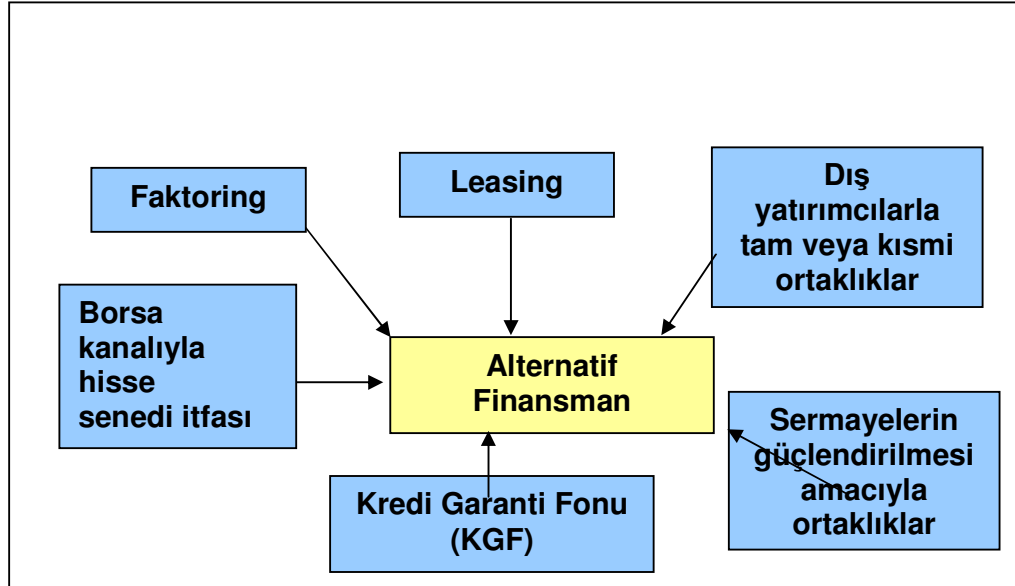
Kaynak: Türkan, 2004.

Kaynak :Türkan, Ercan : Türk Ekonomisinde Makro Kredi Kanalı:Ölçek ve Kalite Açısından Bir Değerlendirme(2004)

1.5. KOBİ'lerce Kullanılan Diğer Finansman Teknikleri

Basel-II ile birlikte KOBİ'ler için alternatif finansman kaynakları yaratmak şu ankinden çok daha fazla önem kazanacaktır. Bu bağlamda bazı alternatif kaynaklar Şekil 3'de temsili olarak gösterilmiştir.

Şekil 3 : Alternatif Finansman Teknikleri

Günümüz şartlarında faktoring ve özellikle leasing gibi alternatif finansman yolları KOBİ'lerce yaygın olarak kullanılmaktadır. Özellikle

finansal kiralama yoluyla demirbaş, araç ve sabit nitelikli yatırımlar üç dört yıl gibi vadelerde alınmak suretiyle yoğun şekilde kullanılmaktadır. Burada yıldızının parlaması bekenen faktoringdir. Çünkü Basel-II'de teminat kapsamına alınmayan, ticari işlemlerden kaynaklanan müşteri çekleri bankalarca kabul edilmemeye başladığında KOBİ'lerin sık sık kullandıkları bu kıymetli evrakların piyasadaki alıcıları faktoring kuruluşları olacaktır.

Ancak, pek çok KOBİ için dış yatırımcılarla tam veya kısmi ortaklıklar oluşturma en önemli yeni finansman kaynağı olacaktır. Yurt içi yatırımcılarla ortaklıklar ise hemen hemen her KOBİ için uygundur. Buradaki en önemli sorun, bu işletmelerin kültürel olarak bu tür oluşumlara yatkın olmamasıdır. Çünkü, özellikle KOBİ ölçeğinde firmaların çok büyük bölümü hala aile şirketi özelliklerini korumaktadırlar.

Burada üzerinde durulması gereken bir diğer alternatif de Kredi Garanti Fonu İşletme ve Araştırma A.Ş. (KGF)'dir. 1991 yılında kurulan bu kurum, ülkenin bütün bölgelerindeki KOBİ'lerin kendisiyle anlaşmalı bankalardan kullanacakları nakit ve gayrınakit bütün kredilere, verdiği garanti ve kefaletlerle teminat sağlamaktadır. Özellikle, bankalardan maddi teminat veremedikleri için kredi alamayan iç dinamikleri iyi olan firmalar, komisyon ödemek suretiyle KGF'nin sağladığı garantilerle banka kredilerinden faydalanabilmektedir.

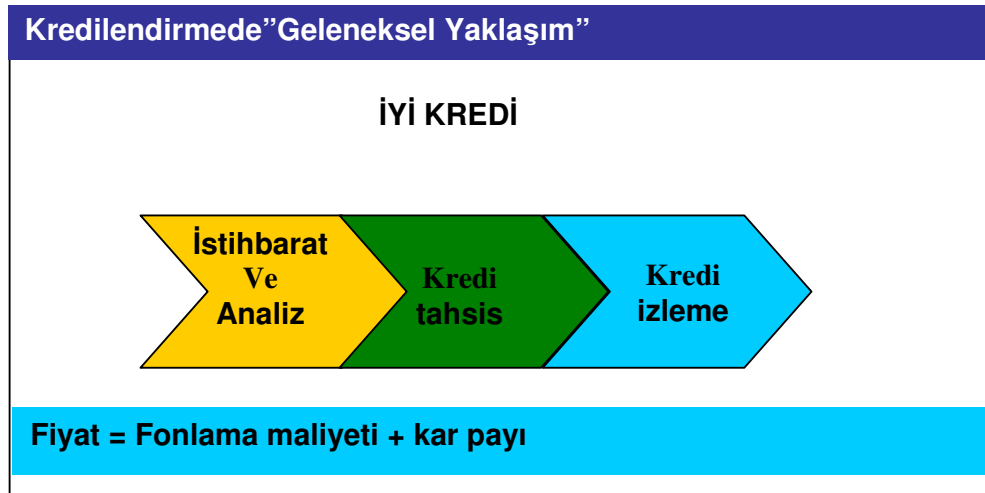
Basel-II'nin Türkiye'de ağırlıklı olarak kullanılan ortak kefaleti, grup şirket kefaleti ve müşteri çek ve senetleri gibi teminatları kabul etmemesi nedeniyle önümüzdeki dönemde KGF'nin daha fazla fonksiyon üstleneceğini söylemek de mümkündür.

1.6. Türkiye'de Geçerli Olan Kredilendirme Esasları

1.6.1 Kredilendirmede Geleneksel Yaklaşım

Bankacılık sisteminde, halihazırda uygulanan geleneksel yaklaşımda temel amaç “iyi kredi” verebilmektir. Bu anlayış içerisinde her firma, mali faktörler, subjektif faktörler ve genel ekonomik yapı açısından uzmanlarca incelenir ve istihbaratı yapılır. Çalışma sonunda hazırlanan istihbarat raporunda kredibilitesi olduğuna inanılan firmalara kredi tahsis edilir. Her firma özelinde kredi miktarı, vadesi ve istenilecek kefalet ve maddi teminatlar belirlenir ve kredinin geri dönüşü izlenir. Dolayısıyla bu yapı risk odaklı olmaktan uzaktır ve fiyatlama da bankanın maliyet hesabının üzerine belirli oranlarda kar marjı eklenerek yapılmaktadır. Bu süreç içerisinde kredi uzmanlarının görüşleri esas alınmakta olduğundan sonuçları subjektif yorumlar nedeniyle birbirinden farklı olmakta, yani bir uzman için iyi olan firma, diğer uzman için kötü olabilmektedir. Geleneksel yapıdaki kredilendirme süreci Şekil 4’de olduğu gibi özetlenebilir.

Şekil 4: Kredilendirmede Geleneksel Yaklaşım.

Kaynak: TBB:Risk Yönetimi ve Basel-II'nin KOBİ'lere Etkileri (İstanbul, 2005), s.10

Bu süreç içerisinde her bankanın kendi değerlendirme kriterleri olması nedeniyle kredinin vadesinden fiyatına kadar her unsuru farklı şekilde

karşımıza çıkabilmektedir. Bir bankanın yüksek montanlı kredi tahsis ettiği bir firmaya başka bir bankanın kredi vermeye yanaşmaması uygulamada sıkça rastlanılan bir durumdur. Ayrıca, taşınacak riskin sayısallaştırılamaması dolayısıyla riskler doğru şekilde fiyatlanamamakta ve iyi yönetilen firmalar diğerlerinden kolayca ayrılamamaktadır. Bu da bir bakıma iyi firmaların cezalandırılması anlamına gelmektedir.

1.6.2 Kredilendirmede Risk Odaklı Yaklaşım

Geleneksel yaklaşımın doğurduğu olumsuzluklar, zaman içerisinde bankalarda geleneksel süreçten “risk odaklı” yaklaşıma doğru bir yönelimi de beraberinde getirmiştir. Bugün ulaştığımız noktada kredinin çeşitli unsurları ile ne kadar risk taşıdığının incelendiği ve bu doğrultuda fiyatlandığı bir süreç söz konusudur. Basel-II standartları ile kredi için “iyi-kötü” değil, “az-çok risklilik” tanımlaması yapılmaktadır. Burada bir kredinin çok riskli olması onun “kötü” olduğu anlamına gelmemekte, önemli olan şeyin kredi riskinin iyi anlaşılıp, doğru tahsis ve teminatlandırmanın ardından doğru fiyatlanması olduğu düşünülmektedir.

Önümüzdeki dönemde risklerin bankalar tarafından daha iyi ölçülmesinin, riske dayalı fiyatlamayı da beraberinde getirmesi sonucunu doğuracağı düşünülmektedir. Dolayısıyla bir bankanın krediye uygulayacağı fiyat, o kredi için aldığı riske göre belirlenecektir. Banka, riskin arttığını düşündükçe ürünlerini daha pahalıya satacaktır. Aynı şekilde risk azaldıkça fiyat da düşecektir.

II.BÖLÜM

KOBİ KREDİLERİNE İLİŞKİN BASEL-II HÜKÜMLERİ

2.1. Basel-II'nin Tarihçesi

Mali piyasaların temel direği olarak görülen bankaların sermaye yeterliliğine ilişkin rasyoları, ilgili denetim otoriteleri tarafından bankaların finansal açıdan sağlamlığının en önemli ölçüsü olarak kabul edilmektedir.

Son yirmi yıldır, bankaların sermaye yeterliliklerinin hesaplanması için kullanılan yöntemlerin belirlenmesinde genel kabul gören temel kaynak hiç şüphesiz Basel Bankacılık Denetim Komitesi'dir. Ülkelerin merkez bankalarının biraraya gelerek oluşturdukları (BIS)⁷ bünyesinde 1974 yılında, gelişmiş ülkelerin merkez bankaları ve bankacılıkla ilgili denetim kuruluşlarından yetkililerin katılımı ile oluşturulan Basel Komitesi, bankaların dünya çapında ortak standartlarla çalışmasını sağlamayı amaçlamaktadır. 1988 yılında farklı ülkelerde uygulanan sermaye yeterliliği hesaplama yöntemleri arasında yeknesaklık sağlamak ve bu konuda bir sektör standardı oluşturmak amacıyla, Basel-I olarak adlandırılan Sermaye Uzlaşısı/ Mutabakatını yayımlamıştır. Bu uzlaşısı pek çok ülke tarafından kabul edilmiş olup, günümüzde çok sayıda ülke sermaye yeterliliği hesaplama yöntemlerini Basel-I'i temel alarak oluşturmuş bulunmaktadır.

⁷ Bank For International Settlements(BIS)

Sonuçta, uluslararası bir sektör standardı haline gelmiş olan bu mutabakatı temel alan bir sermaye yeterliliği ölçme yöntemi yayımlanarak (1989) üç yıllık bir geçiş sürecini de içeren bir düzenleme ile ülkemizde de uygulanmaya başlanmıştır.

Sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında bankaların faaliyetleri dolayısıyla maruz kaldıkları kredi riskinin % 8'i oranında asgari sermaye tutma şartı bulunmaktadır. Yani, banka sermayelerinin, riskli aktiflere oranının % 8'den az olamayacağını ifade eden bir rasyo belirlenmiştir. Bu hesaplamada bir bankanın maruz kaldığı kredi riski, bankanın aktiflerinin ve bilanço dışı işlemlerinin muhtelif risk kategorilerine ayrılması ve her bir kategoriye karşılık gelen risk ağırlıkları ile çarpılması suretiyle tespit edilmektedir. Bu hesaplama esnasında kullanılan risk ağırlıkları ise sırasıyla % 0, % 10, % 20, % 50 ve % 100'dür.

Zaman içerisinde, hızla değişen ekonomik şartlar dahilinde bu yönteme eleştiriler getirilmiş; banka sermayesinin sadece kredi riski ile ilişkilendirildiği, oysa bankaların faaliyetleri dolayısıyla yüksek miktarda piyasa, operasyon ve likidite riski üstlendikleri gerçeğinin göz ardı edildiği, ayrıca yöntemin risk duyarlılığının yetersiz olduğu ifade edilmiştir. Yönteme ilişkin bir diğer eleştiri noktası da Basel-I içerisinde tek bir yöntemin mevcut olması ve farklı şartlarda faaliyette bulunan veya farklı özellikler gösteren tüm bankaların aynı yönteme tabi olmasıdır⁸.

Basel-I'in ardından, sektörde ortaya çıkan gelişmeler paralelinde, piyasa risklerinin sermaye yeterliliğine dahil edilmesini içeren bir doküman, üç yıllık bir çalışma neticesinde Basel Komitesi tarafından 1996 yılında yayımlanmıştır. Bu dökümanda yer alan hususlar, Basel-I'de olduğu gibi pek çok ülkenin denetim otoritesince kısa sürede benimsenmiş, bu doğrultuda ülkemizde de ilk olarak 10 Şubat 2001 tarihinde yürürlüğe giren Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine

⁸ "One-size-fits-all" yaklaşımı

İlişkin Yönetmelik ile sermaye yeterliliği ölçümlerine piyasa riskleri de dahil edilmiştir.

Komite, piyasalarda meydana gelen gelişmeleri ve Basel-I'in eksikliklerini dikkate alarak Haziran 1999'da Yeni Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısına (Basel-II) ilişkin ilk istişari metni yayımlamıştır. Ardından 2001 yılı başında ikinci, Nisan 2003'te ise üçüncü istişari metin yayımlanmış; bu metinler, gerek ülke denetim otoritelerinden gerekse banka ve diğer ilgili taraflardan alınan yorumlar çerçevesinde revize edilmiş ve Basel-II'ye ilişkin nihai metin Haziran 2004'te yayımlanmıştır. Basel-I'e nazaran oldukça kapsamlı bir belge olan Basel-II'ye nihai halinin verilmesi çalışmaları oldukça uzun bir takvime bağlanmış, bu takvim içerisinde her bir istişari metne ilişkin ilgili taraflardan görüş alınması ve Basel-II'nin banka sermaye yeterlilikleri üzerine etkilerinin tespit edilebilmesi amacıyla Sayısal Etki Çalışmalarının (SEÇ) gerçekleştirilmesi hususları yer almıştır.

Basel Komitesi, Basel-I'e göre oldukça farklı bir yapıda olan Basel-II'nin temel amaçlarını şu şekilde sıralamaktadır:

- i. Basel-II içerisinde yer alan alternatif yöntem önerileri 'one-size-fits-all' olarak ifade edilen tekdüzeliği ortadan kaldırmakta ve bankalara, yapıları ile uyumlu olan yöntemi seçme imkanı vermektedir.
- ii. Sektörden gelen değerlendirmelerin de ışığında basit yaklaşımların önemli faaliyetlere ilişkin riskleri yeterli düzeyde ölçemediği sonucundan hareketle, Basel-II içerisinde basitlik ile riske duyarlılık amaçlarının dengeli bir şekilde yer alması sağlanmıştır. Bu çerçevede, Basel-II'nin olabildiğince basit ve uygulanabilir olması, ancak bu basitleştirmenin temel amaçlardan olan riske duyarlılık ve esnekliğe zarar verici mahiyette olmaması hedefleri gerçekleştirilmiştir.
- iii. Sermaye yeterliliği ölçümlerine ilişkin olarak yapılması gerekli olan iki önemli değişiklik Basel-II ile gerçekleştirilmiştir. Bunlar sermaye

yeterliliği ölçümlerinin yapısının genişletilmesi ve ölçümlerin riske daha duyarlı hale getirilmesidir. Basel-II'nin farklı ama birbirini tamamlayan üç ayaklı bir temel üzerine oturtulması ilk hedefe, Basel-II içerisinde yer alan yöntemlerin riske duyarlı olması da ikinci hedefe ulaşma açısından oldukça önemlidir.

- iv. Basel-II ile bankaların etkin risk yönetim sistemlerini kurmaları ve geliştirmeleri teşvik edilmiştir.
- v. Farklı pozisyonlara ilişkin sermaye yükümlülüğünün hesaplanmasında, Basel-I'e göre daha gerçekçi bir teşvik mekanizması oluşturulmuştur. Bu kapsamda, Basel-I içerisinde yer alan 'club rule'⁹ ortadan kaldırılmıştır.
- vi. Kamuya açıklanan sermaye yeterliliği bilgilerinin kapsamı ve içeriği genişletilmiştir.
- vii. İkinci yapısal blok ile etkin banka yönetimi ve denetimi için vazgeçilmez faaliyetler olan banka sermaye yeterliliği düzeyinin banka ve denetim otoritesi tarafından değerlendirilmesi sağlanmıştır.
- viii. Sermaye yeterliliğine ilişkin bilgilerin kamuya açıklanması suretiyle finansal ve ekonomik istikrara oldukça önemli katkılarda bulunulması amaçlanmıştır¹⁰.

Basel-II'nin temel yapısı, Basel-I'de yer alan tek yöntem kullanılması ilkesine dayanmamakta, 1996 yılında yayımlanan doküman içerisinde benimsenen ilkeye paralel olarak çeşitli yöntem alternatiflerini ihtiva etmektedir. Söz konusu yöntemler basitten gelişmişe doğru Tablo 7'de sıralanmıştır.

⁹ Kredi riskinin sadece 5 farklı risk ağırlığı ile ölçülmesi ve söz konusu ağırlıkların uygulanacağı kalemlerin belirlenmesinde OECD ülkesi olup olmama kriterinin dikkate alınması

¹⁰ BDDK "Basel-II'ye Yönelik Çalışmalara İlişkin Rapor"

Tablo 7: Basel-II Kapsamında Kullanılabilecek Yaklaşımlar

GELİŞMİŞLİK DÜZEYİ	PİYASA RİSKİ (1996 Değişikliği)	KREDİ RİSKİ	OPERASYONEL RİSK
BASİT		Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım (BSY)	Temel Gösterge Yaklaşımı
ORTA	Standart Yaklaşım	Standart Yaklaşım (SY)	Alternatif Standart Yaklaşım
			Standart Yaklaşım
GELİŞMİŞ	Riske Maruz Değer Yaklaşımı	Temel İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım (TİDDY)	İleri Ölçüm
		Gelişmiş İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım (GİDDY)	Yaklaşımları

Kaynak: BDDK, Basel-II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu, Aralık 2004, s:16

Basel-II düzenlemesi, gerek kapsamı gerekse içeriğindeki teknik hususlar dikkate alındığında, bankacılık faaliyetleri ile bunların düzenlenmesi ve denetlenmesi açısından köklü değişiklikler getiren bir standarttır ve Basel Komitesi tarafından şimdiye kadar yürütülen en kapsamlı proje niteliğindedir. Bu özelliği ile Basel-II'nin, başta bankalar ve bankacılık denetim otoriteleri olmak üzere, bankalar ile iş ilişkisinde bulunan tüm taraflar (kurumsal ve bireysel müşteriler, rating şirketleri, veri sağlayıcı şirketler, vb.) ve ülke ekonomileri üzerinde önemli etkilerinin olması beklenmektedir. Bu kesimler içerisinde Basel-II'nin muhtemel etkilerinin en çok tartışıldığı kesim küçük ve orta büyüklükteki işletmelerdir (KOBİ). Bunda KOBİ'lerin ülke ekonomileri için kritik bir konumda bulunması, KOBİ'lerin Basel-II'de yer alan bazı avantajlı uygulamalardan faydalanmasının diğer şirketlere göre daha zor olması ve Basel-II'ye ilişkin ilk taslak metinlerdeki hükümlerin KOBİ kredilerine ilişkin bazı dezavantajlar içermesi hususlarının etkili olduğunu söylemek mümkündür¹¹.

¹¹ BDDK tarafından 30.05.2005 tarihinde kamuoyuna açıklanan "Basel-II'ye Geçiş İlişkin Yol Haritası Taslağı"nda Basel-II'de yer alan standart yaklaşımların Ocak 2008 tarihinde, gelişmiş ölçüm yaklaşımlarının da Ocak 2009 tarihinde uygulanmaya başlanması öngörülmektedir.

Bu tezde, yakın zamanda uygulamaya konulacak olan ilgili mutabakatın KOBİ'lere etkisi incelenecektir.

Basel-II ile birlikte, riskin ölçümü iki ana unsura göre yapılmaktadır; kredi kullanan firmanın ve kredi işleminin risk seviyesi. Kredi kullananın riski, firmanın bilanço, gelir tablosu, nakit ve fon akım tabloları gibi finansal verileri ile yönetim ve organizasyonu, ürün/hizmet gelişimi, pazar payı, ortakların geçmişi gibi niteliksel faktörlerin değerlendirilmesi sonucu tespit edilen firma derecelendirme notu ile ifade edilirken; kredi işleminin riski ise kredinin türü, vadesi ve teminatları gibi unsurlara göre değerlendirilmektedir. Sonuçta kredi “çok riskli” veya “az riskli” olarak belirlenmektedir.

2.2. Basel-II’de Yer Alan Kredi Riski Ölçüm Yaklaşımları

Basel-II’de, bankanın kullandığı krediler karşılığında bulundurulması gereken sermaye miktarının hesaplanması için dört farklı yöntemle yer verilmiştir. Tablo 7’de de belirtilmiş olan söz konusu yöntemler;

- i. Basitleştirilmiş Standart Yöntem (BSY),
- ii. Standart Yöntem (SY),
- iii. Temel İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yöntem (TİDD) ve
- iv. Gelişmiş İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yöntemdir (GİDD).

Bu yöntemlerde kredi riski sermaye yükümlülüğünün hesaplanması farklı kriterlere ve hesaplama formüllerine bağlanmıştır. Bu sebeple, KOBİ kredilerine ilişkin Basel-II hükümlerinin incelenmesinden önce kredi riski ölçüm yöntemlerine kısaca değinmek faydalı olacaktır.

Burada sermaye yükümlülüğü hesaplamaları iki temel bileşenden oluşmaktadır. İlk bileşen, kullandırılan krediler için alınan teminat, garanti gibi kredi riski azaltım araçları (KRA) dikkate alınmaksızın, sadece kredinin türü ve/veya borçlunun kredi değerliliği ve diğer özellikleri dikkate alınarak yapılan hesaplamalardır. İkinci bileşen ise kredi riski azaltım tekniklerinin etkisinin dikkate alındığı kısımdır. Aşağıda, Basel-II'de yer alan dört ölçüm yaklaşımı bu iki bileşen açısından değerlendirilecektir.

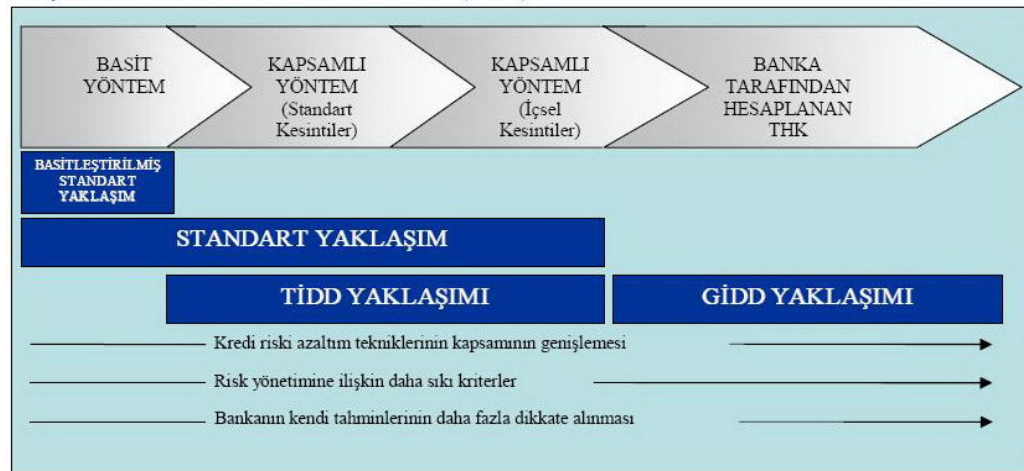
Ölçüm yaklaşımları ilk bileşen, yani sadece borçlunun kredibilitesi gibi özellikleri dikkate alınıp, kefalet ve teminatlarına bakılmaksızın incelendiğinde; basitleştirilmiş standart yöntemde sermaye yükümlülüklerinin genel olarak Hermes, Sace, Eximbank... gibi ihracat kredi kuruluşlarınca (İKK) ülkelere verilen derecelendirme notlarına göre; standart yöntemde ise bağımsız kredi değerlendirme kuruluşlarınca (BKDK) ülkelere ve şirketlere verilen derecelendirme notlarına göre belirlendiği görülmektedir. Ayrıca, her iki yaklaşımda da bazı portföyler için derecelendirme (rating) notları hiç dikkate alınmamakta ve bu portföylerde yer alan krediler standartlaşmış katsayılar kullanılarak hesaplamaya dahil edilmektedir. Temel içsel derecelendirmeye dayalı (TİDD) ve gelişmiş içsel derecelendirmeye dayalı (GİDD) yöntemlerinde ise sermaye yükümlülükleri, bankalar tarafından bireysel ve kurumsal müşterilerine verilen rating notları dikkate alınarak hesaplanmaktadır.

Bu ölçüm yaklaşımları ikinci bileşen, yani kredi riski azaltım (risk minimizasyonu) tekniklerinin dikkate alınması açısından değerlendirildiğinde ise; ölçüm yaklaşımlarında gelişmişlik seviyesi arttıkça, dikkate alınan kredi riski minimizasyon tekniklerinin kapsamı genişlemekte ve hesaplamalarda bankanın kendi tahminlerine daha fazla yer verilmektedir. Bununla birlikte, gelişmiş yöntemleri kullanan bankalar risk yönetimine ilişkin daha sıkı kriterlere tabi olmaktadır. Kredi riski azaltım tekniklerinin dikkate alınması sırasında temel olarak üç farklı yöntem kullanılabilmektedir. Bunlar;

- i. Basit Yöntem,
- ii. Kapsamlı Yöntem ile
- iii. Temerrüt Halinde Kayıp (THK) oranlarının bankalar tarafından hesaplandığı yöntemdir.

Kapsamlı yöntem içerisinde yer alan Kesintilerin (K) Basel-II'de yer alan standart değerleri ile kullanılması veya bankalar tarafından hesaplanması mümkündür. Bu yöntemler Şekil 2'de gösterilmiştir.

Şekil 5: Kredi Riski Azaltım Teknikleri (KRA)

Kaynak; Yüksel, Ayhan; Basel-II'nin Kobi Kredilerine Muhtemel Etkileri, 2005

Şekilde de görüleceği üzere, basit standart yöntemde sadece basit yöntem, standart yaklaşımda basit yöntem ve/veya kapsamlı yöntem, temel içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımda kapsamlı yöntem kullanılabilirken, gelişmiş içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımda banka tarafından hesaplanan temerrüt halinde kayıp (THK) oranları kullanılmaktadır. Birden fazla KRA yönteminin mümkün olduğu durumlarda bu yöntemlerin kullanılması, bazı durumlarda bankanın inisiyatifine bırakılmış, bazı durumlarda ise denetim otoritesinin iznine tabi tutulmuştur. Sonuç olarak, farklı kredi riski ölçüm yaklaşımı ve KRA (kredi riski minimizasyonu) yöntemi alternatifleri için sermaye yükümlülüğü

hesaplama bileşenleri Tablo 8’de özetlenmiştir.

Tablo 8:Sermaye Yükümlülüğü Hesaplama ve Risk Azaltım Yöntemleri

SERMAYE YÜKÜMLÜLÜĞÜ HESAPLAMA YÖNTEMİ	KREDİ RİSKİ AZALTIM TEKNİKLERİNE (KRA) İLİŞKİN YÖNTEMLER			
	Basit Yöntem	Kapsamlı Yöntem (Standart Kesintiler)	Kapsamlı Yöntem (İçsel Kesintileri)	İçsel THK
	BSY	<u>Risk Ağırlığı:</u> İKK Notu <u>KRA:</u> Korumanın risk ağırlığı		
	SY	<u>Risk Ağırlığı:</u> BKDK Notu <u>KRA:</u> Korumanın risk ağırlığı	<u>Risk Ağırlığı:</u> BKDK Notu <u>KRA:</u> Standart Kesintiler	<u>Risk Ağırlığı:</u> BKDK Notu <u>KRA:</u> İçsel Kesintiler
	TIDDY		<u>Risk Ağırlığı:</u> Banka Tarafından Verilen Derecelendirme Notu <u>KRA:</u> Standart Kesintilerden Hesaplanan THK	<u>Risk Ağırlığı:</u> Banka Tarafından Verilen Derecelendirme Notu <u>KRA:</u> İçsel Kesintilerinden Hesaplanan THK
	GİDDY			<u>Risk Ağırlığı:</u> Banka Tarafından Verilen Derecelendirme Notu <u>KRA:</u> Banka Tarafından Hesaplanan THK

Kaynak; Yüksel, Ayhan;Basel-II’nin Kobi Kredilerine Muhtemel Etkileri, 2005

2.3. KOBİ Tanımı ve Portföy Sınıflandırması

KOBİ tanımı bazı durumlarda kredilerin hangi portföye dahil edileceğini belirlemekte, bazı durumlarda da aynı portföy içerisinde büyük ölçekli şirketler ile KOBİ kredilerinin farklı sermaye yükümlülüklerine tabi olması sonucunu doğurmaktadır.

Bankaların, kullandıracağı kredi için firmaya yansıtacağı maliyetin hesaplanmasında kullanacağı yöntemlerden biri olan standart yöntem altında, firmanın kredisi için ayrılması gereken sermayeyi tespit ederken o firmayı “perakende” ya da “kurumsal” olarak sınıflaması gerekmektedir. Banka, kurumsal portföydeki firmalar için bağımsız derecelendirme kuruluşlarınca verilmiş notu ile belirlenen kredi değerliliğini kullanacak;

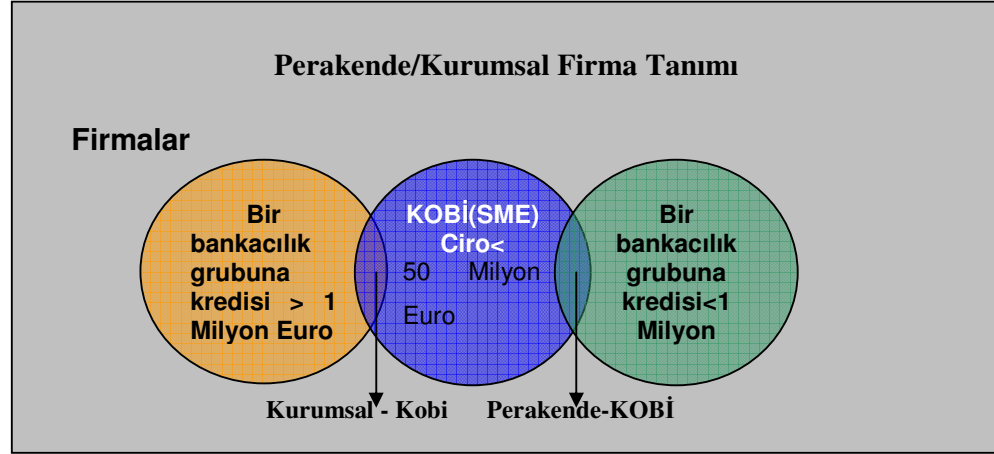
perakende portföydeki firmalar için ise herhangi bir harici derecelendirme notu kullanmayıp, bu firmalara standart % 75 risk ağırlığı uygulayacaklardır.

KOBİ'ler için Basel-II'de yer alan temel kriter gelir tablosundaki ciro kriteridir. Bu kritere göre KOBİ'nin dahil olduğu konsolide şirketler grubunun yıllık cirosu 50 milyon €'dan daha az ise sözkonusu şirket KOBİ olarak nitelendirilmektedir. Bunun yanında, yıllık cironun firma büyüklüğünü ifade etmede anlamlı olmadığı durumlarda, denetim otoriteleri, bankaların, ciro yerine toplam bilanço büyüklüğünü dikkate almalarına izin verebilmektedir¹².

Basel-II'de şirketlere verilen krediler çeşitli özelliklerine göre farklı portföylere dahil edilir. Bunlar temel olarak 'kurumsal portföy' ve 'perakende portföy'dür. Perakende portföy, bireysel krediler ile belli şartları taşıyan KOBİ kredilerini içermektedir. KOBİ kredilerinin perakende portföyde sınıflandırılabilmesi için sözkonusu KOBİ'nin yer aldığı konsolide şirketler grubuna kullandırılan nakdi ve gayrinakdi toplam kredi tutarının 1 milyon €'dan az olması ve bu kredinin perakende portföyün önemli bir kısmını teşkil etmemesi gerekmektedir. Perakende ve kurumsal firma ayrımı Şekil 6'da ifade edilmektedir.

¹² BCBS 2004:"International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards:a Revised Framework" <http://www.bis.org/publ/bcbs107.pdf>.

Şekil 6: Portföy Ayrımı.

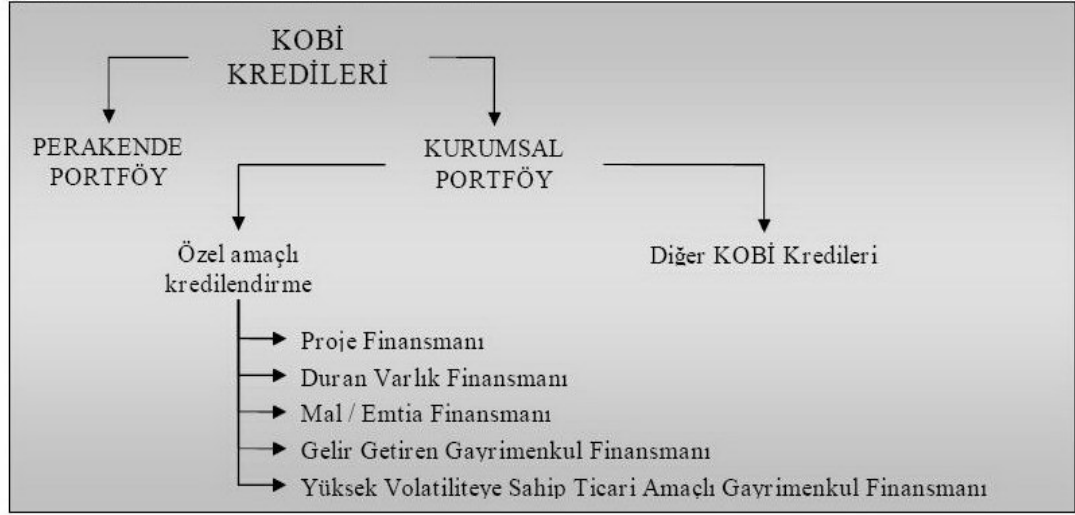

Kaynak:TBB:Risk Yönetimi ve Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri(İstanbul,2005),s6

Kurumsal portföy, KOBİ'lere verilen kredilerden perakende portföy içerisinde sınıflandırılmayanları kapsamaktadır. Ayrıca içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımları kullanan bankalar kurumsal portföyde yer alan krediler içerisinde 'özel amaçlı kredilendirme' faaliyetlerini ayrıyeten sınıflandırmak durumundadır. Bu kategori içerisinde "proje finansmanı", "duran varlık finansmanı", "emtia finansmanı", "gelir getiren gayrimenkul finansmanı" ve "yüksek volatiliteye sahip ticari amaçlı gayrimenkul finansmanı" faaliyetleri yer almaktadır. Bu kategoride yer alan kredilendirme faaliyetlerinin temel özelliği, kredi geri ödemelerinin, kredi kullananın ödeme kapasitesinden ziyade, krediye konu mal veya projeden sağlanacak gelirler ile yapılacak olmasıdır. KOBİ kredilerine ilişkin portföy sınıflandırması Şekil 7'de yer almaktadır.

Basel-II içerisinde burada bahsedilen portföylere ilave olarak 'ikamet amaçlı gayrimenkul (konut) kredileri' ile 'ticari amaçlı gayrimenkul (işyeri, fabrika) kredileri' olarak iki ayrı portföy daha açıklanmakta olup, bu portföylerden ilki bireysel nitelikli krediler kapsamında değerlendirilmekte, diğeri ticarete münhasır olduğundan çalışmada detaylandırılmamaktadır.

Şekil.7: KOBİ Kredilerinin Sınıflandırılması

Kaynak; Yüksel, Ayhan; Basel-II'nin Kobi Kredilerine Muhtemel Etkileri, 2005

Aşağıdaki Tabloda standart yöntem altında firma sınıflandırmaları gösterilmiştir;

Tablo 9: Portföy Sınıflandırması

Kredi Tutarı (KT)	Yıllık Satış Ciro (C)	Sınıflandırma
KT > 1.000.000.- EURO	C > 50.000.000.- EURO	Kurumsal
KT > 1.000.000.- EURO	C < 50.000.000.- EURO	Kurumsal-(KOBİ)
KT < 1.000.000.- EURO	C > 50.000.000.- EURO	Kurumsal
KT < 1.000.000.- EURO	C < 50.000.000.- EURO	Perakende-(KOBİ)

Kaynak:TBB:Risk Yönetimi ve Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri (İstanbul, 2005), s.6

Birbirleriyle bağlantılı sayılan küçük işletmeler veya şahıs firmaları tek bir işletme kabul edilmekte ve portföyde yer alan bu tür firmalara verilen nakit ve gayrinakit kredi toplamının, toplam kredi portföyünün % 0,2'sini geçmemesi şartı aranmaktadır.

2.4. KOBİ Kredilerine İlişkin Sermaye Yükümlülüklerinin Belirlenmesi

Risk odaklı sermaye yönetimini getiren Basel-II ile birlikte, risk odaklı kredi fiyatlaması da ortaya çıkacaktır. Bunun doğal sonucu olarak KOBİ'lerin kullanacakları kredilerin türü, vadesi, teminatları değişecek ve bunlar olumlu ya da olumsuz olarak kredilerin fiyatına yansıyacaktır. Mevcut uygulamada kredi riski basit denebilecek bir teknikle hesaplandığından, aynı firma hakkında bankalar arasında farklı değerlendirmeler yapılmakta ve farklı fiyatlar ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, bazı risk azaltım araçları da dikkate alınmaktadır. Sermaye yükümlülüğü hesaplamasının ilk aşaması olan müşteri kredi kalitesinin Basel-II'de ele alınışı bu kısımda irdelenmiştir. Yani, bu kısımda yer alan açıklamalar sadece imza karşılığı verilen, herhangi bir maddi teminatı veya kefaleti (garantisi) bulunmayan kredilere ilişkindir.

Burada mevcut bankacılık mevzuatındaki ve daha önce sayılan dört ölçüm yöntemi ayrı ayrı ele alınacaktır.

2.4.1. Mevcut Bankacılık Mevzuatında Yer Alan Hesaplama Sistemi

Şu an uygulanmakta olan sistem Basel-I'e dayanmakta olup, bu sistem içerisinde perakende ve kurumsal portföy ayrımı bulunmamaktadır. Bu çerçevede teminatsız ve kefaleti olmayan bütün KOBİ kredileri %100 risk ağırlığına tabi tutulmakta, ayrıca vadesi dolduğu halde ödenmemiş olan yani temerrüde düşen KOBİ kredileri de %100 risk ağırlığına tabi tutulmaya devam edilmektedir.

2.4.2. Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım

Bu yaklaşımda KOBİ kredilerinin tabi olacağı sermaye yükümlülüğü herhangi bir derecelendirme notu ile ilişkilendirilmemekte, aynı portföyde yer alan tüm KOBİ kredileri aynı sermaye yükümlülüğüne tabi tutulmaktadır. Bu çerçevede, perakende portföyde sınıflandırılan KOBİ kredileri % 75 kurumsal portföyde sınıflandırılan KOBİ kredileri ise % 100 risk ağırlığına tabi tutulmaktadır.

Ayrıca, temerrüde düşen KOBİ kredilerinin risk ağırlıkları aşağıdaki kriterler dahilinde belirlenmektedir:

- i. Özel karşılık tutarının kredi tutarına oranının % 20'den az olduğu durumlarda % 150,
- ii. Özel karşılık tutarının kredi tutarına oranının % 20'den fazla olduğu durumlarda % 100,
- iii. Özel karşılık tutarının kredi tutarına oranının % 15'den fazla olduğu ve kredinin tamamının Basel-II kapsamında dikkate alınmayan bir teminat ile koruma altına alınmış olduğu durumlarda %100 ağırlık uygulanmaktadır.
- iv. Denetim otoriteleri, özel karşılık tutarının kredi tutarına oranının % 50'den fazla olduğu durumlarda % 50 risk ağırlığı uygulanmasına izin verebilmektedir

2.4.3. Standart Yaklaşım

Bu yaklaşımda KOBİ kredilerinin tabi olacağı sermaye yükümlülüğü, kurumsal portföy için bağımsız kredi değerlendirme kuruluşlarınca verilen rating notlarına göre belirlenmekte, perakende portföyde yer alan KOBİ kredileri ise % 75'lik standart risk ağırlığına tabi tutulmaktadır. Kurumsal

portföyde yer alan KOBİ kredilerinin tabi olacakları risk ağırlıkları Tablo 9'da yer almaktadır.

Bir başka ifade ile, satışları 50 milyon EURO'dan düşük olan bir firma, bir bankadan 1 milyon EURO'nun altında kredi kullanırsa "perakende portföy" içerisinde değerlendirilecek ve o portföyün risk ağırlığına tabi olacaktır. Aynı firmanın başka bir bankadan 1 milyon EURO'dan daha fazla bir kredi alması halinde o bankada "kurumsal portföy" içerisinde değerlendirilecek ve o portföyün risk ağırlıklarına tabi olacaktır. Değerlendirmede kullanılacak risk ağırlıkları da bu iki bankanın sermaye yeterliliği için kullandığı yöntemle göre farklılık arz edecektir.

Şu anki yapı içerisinde KOBİ olarak nitelenen bir firma, çalıştığı bankanın standart yöntemi uyguluyor olması halinde, kredilerinin toplam 1 milyon EURO'yu geçmesi halinde kurumsal portföy içerisinde değerlendirilerek kendisine dış derecelendirme kuruluşları tarafından verilen rating'ler bankaca esas alınacak ve derecelendirme sistemi nedeni ile artan kredi maliyetlerine maruz kalabilecektir. Bu durum, özellikle yüksek montanlı (tutarlı) kredi kullanan firmaları etkileyebilecektir. Yani, bir firmanın kullandığı krediler nedeniyle bir bankada kurumsal, diğerinde perakende portföyde yer alması ve risk ağırlıklarının her iki bankada da farklı olması durumu standart yöntemde firmaların lehine bazı durumlar ortaya çıkarabilecektir.

Örneğin, yıllık cirosu 50.000.000.-EURO'nın altında olan ve rating notu bulunmayan bir firma, 2.500.000.-EURO'luk kredi ihtiyacı için bir tek firma yerine 4 ayrı bankaya başvurabilir. Hepsini 1 bankadan alması durumunda en az % 100 risk ağırlığına tabi olacakken, riski dilimler halinde başka bankalar üzerinden aldığı anda risk ağırlığı % 75 olacak ve sonuçta daha uygun fiyatlarla borçlanabilecektir.

Tablo 10: Standart Yaklaşımında Perakende ve Kurumsal Portföyde Yer Alan KOBİ Kredilerine Uygulanacak Risk Ağırlıkları

Harici Derecelendirme (Rating) Notu	Perakende Portföyde Risk Ağırlığı	Kurumsal Portföyde Risk Ağırlığı
“AAA”dan “AA-”ye kadar	% 75	% 20
“A+” “A-”ye kadar		% 50
“BBB+”dan “BB-”ye kadar		% 100
“BB-”den daha düşük		% 150
Derecelendirilmemiş		% 100

Kaynak: BCBS 2004:“International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards:a Revised Framework”

Bu yaklaşımda temerrüde düşen KOBİ kredileri, basitleştirilmiş standart yöntemde kullanılan kriterler dahilinde risk ağırlıklandırmaya tabi tutulmaktadır.

2.4.4. İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımlar

Basel-II, mevcut uygulamadan farklı olarak, bankaların sermaye yeterlilik oranını hesaplamak üzere kendi iç risk derecelendirme sistemlerini kullanabilecekleri içsel derecelendirme yöntemini geliştirmiş olup, bir dönem geçiş aşamasından sonra bankalarca bu yöntemlerin uygulanmasını önermektedir. Çünkü, bu yöntemlerde sermaye karşılıkları optimum seviyede ayrılacaktır.

Bu yaklaşımlarda sermaye yükümlülüğü temel olarak bankalar tarafından müşterilerine verilen derecelendirme (rating) notları ile ilişkilendirilmiştir. Uygulamada bankalar ilgili derecelendirme notlarına karşılık gelen “temerrüt olasılıklarını (TO)” hesaplamaktadır. Hesaplama bazı ilave parametrelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu parametreler temel içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımı kullanan bankalar için Basel Komitesi tarafından belirlenmiş olup, gelişmiş içsel derecelendirmeye

dayalı yaklaşımı kullanacak olan bankalar ise bu parametreleri kendileri hesaplayacaktır. Bu parametrelerin hesaplanmasından sonra Basel Komitesi tarafından her bir portföy için ayrı ayrı belirlenmiş olan risk ağırlığı formülleri aracılığıyla risk ağırlıkları ve dolayısıyla sermaye yükümlülükleri belirlenmektedir. İçsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlar diğer yaklaşımlara göre biraz daha karmaşıktır.

Bu yöntemlerde riske karşı duyarlılık standart yaklaşıma göre daha yüksektir.

2.5. Kredi Riski Azaltım (Minimizasyon) Tekniklerinin Dikkate Alınması

Hali hazırda yürürlükte olan mevzuata göre maddi teminat ve garantilerin dikkate alınması ilk olarak donuk alacaklar için özel karşılık yükümlülüklerinin, ikinci aşamada ise sermaye yükümlülüğünün hesaplanmasında ortaya çıkmaktadır.

Donuk alacaklar için ayrılacak olan özel karşılıkların hesaplanmasında, belirli teminat türleri, mevzuatta belirtilen dört grup içerisinde sınıflandırılmakta ve her grup için belirlenen dikkate alınma oranları çerçevesinde hesaplama yapılmaktadır. Mer'i karşılık mevzuatımızdaki teminatlar ve dikkate alınma oranları Tablo 11'de yer almaktadır.

Temel olarak Basel-I'de yer alan ilkelere dayanan sermaye yeterliliği mevzuatımızda dikkate alınan teminatlar ve bunların tabi oldukları risk ağırlıkları şöyledir;

Tablo 11: Karşılık Mevzuatında Dikkate Alınan Teminatlar ve Garantiler

TEMİNAT TUTARI	TEMİNAT TÜRÜ	DİKKATE ALINMA ORANI
1.GRUP	Nakit ve mevduat	%100
	Hazine, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, Toplu Konut İdaresi Başkanlığınca veya bunların kefaletiyle ihraç edilen bono ve tahviller	
	OECD ülkeleri merkezi yönetimleri ile merkez bankalarının ya da bunların kefaletiyle ihraç edilen menkul kıymetler	
	Avrupa Merkez Bankasınca ya da bu Bankanın kefaletiyle ihraç edilen menkul kıymetler	
2.GRUP	Altın ve diğer kıymetli madenler	%75
	Borsaya kote edilmiş hisse senetleri	
	Varlığa dayalı menkul kıymetler	
	Özel sektör tahvilleri	
	Türkiye’de faaliyette bulunan bankaların kendi kredi sınırları dahilinde verecekleri kefaletler ve teminat mektupları	
	OECD ülkelerinde faaliyet gösteren bankaların garantileri	
	OECD ülkeleri merkezi yönetimleri ile merkez bankalarının kefaletleri	
	Avrupa Merkez Bankasınca verilecek garanti ve kefaletler	
	Kredi riskine karşı koruma sağlayan kredi türev anlaşmaları	
	Firmaların kamu kurumları nezdindeki doğmuş istihkak alacaklarının temliki veya rehni	
	Paraya tahvili kolay menkul kıymetler ile emtiayı temsil eden evrak, piyasa değerini aşmayan tutarda rehinli her türlü emtia ile menkuller	
	Ekspertiz kıymeti yeterli olmak kaydıyla, tapulu gayrimenkullerin ipotekleri ile tahsisli araziler üzerine yapılan gayrimenkullerin ipotekleri	
	Müşterilerden alınan gerçek kambiyo senetleri	
3.GRUP	Ticari işletme rehni	%50
	İhracat vesaiki	
	Taşıt rehni	
	Uçak veya gemi ipoteği	
	Kredibilitesi yüksek gerçek ve tüzel kişilerin kefaletleri	
	Müşterilerden alınan diğer senetler	
4.GRUP	İlk üç grup dışında kalan teminat türleri	%25

Kaynak: Bankalarca Karşılık Ayrılacak Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik

Tablo 12: Mevcut Sermaye Yeterliliği Mevzuatında Dikkate Alınan Teminat ve Garantiler

TEMİNAT VE GARANTİ TÜRLERİ RİSK AĞIRLIĞI	RİSK AĞIRLIĞI
Nakit	% 0
Hazine kefaleti	
OECD ülkeleri merkezi yönetimleri ile merkez bankalarınca ya da bunların kefaletiyle ihraç edilen menkul kıymetler	
Hazinece veya Hazinenin kefaletiyle çıkarılan menkul kıymetler	
OECD ülkeleri merkezi yönetimleri ile merkez bankalarının kefaleti	
Bankaların kendi ihraç ettikleri menkul kıymetler (yatırım fonu katılma belgeleri hariç)	
Türkiye’de faaliyette bulunan bankaların mukabil kefaletleri	% 20
OECD ülkeleri bankalarının mukabil kefaletleri	
OECD ülkeleri bankalarınca veya bu bankaların kefaletiyle ihraç edilen menkul kıymetler	
Risk bazlı sermaye yükümlülüğü dahil olmak üzere koruyucu denetim ve düzenlemelere tabi olan OECD ülkeleri sermaye piyasası aracı kurumlarına verilen ve ya bu aracı kurumların kefaleti veya garantisi	
İkamet amacıyla kullanılan gayrimenkullerin birinci derece ipoteği	% 50
Belediye sınırları dahilindeki tapulu arsa ve araziler ile gayrimenkullerin birinci derece ipoteği	
Bu gayrimenkuller üzerine 2 veya 3.dereceden tesis edilmiş ipotekler (banka tarafından tesis edilen ipotek tutarı, bankanın ipotek derecesinden önde gelen ipotek ve boş ipotek değerleri toplamı ile gayrimenkullerin rayiç değeri arasındaki farkı aşmamak kaydıyla)	
Bilgi İçin: Yönetmelikte yer verilmeyen diğer teminat ve garantilerin herhangi bir risk azaltıcı etkisi olmamaktadır. Dolayısıyla sadece bu tür teminat veya garantiler ile korunan krediler %100 risk ağırlığına tabi tutulmaktadır. Söz konusu teminat ve garantilere ilişkin örnekler şunlardır: -Özel sektör tahvilleri, -Firmaların kamu kurumları nezdindeki doğmuş istihkak alacaklarının temliki veya rehni, paraya tahvili kolay menkul kıymetler ile emtiayı temsil eden kıymetli evrak, piyasa değerini aşmayan tutarda rehinli her türlü emtia ile menkuller, -Müşterilerden alınan gerçek kambiyo senetleri, -Ticari işletme rehni, taşıt rehni, uçak veya gemi ipoteği, -İhracat vesaiki, -Kredibilitesi yüksek gerçek ve tüzel kişilerin kefaletleri, -Müşterilerden alınan diğer senetler.	% 100

Kaynak:Bankaların S.Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik

Tablo 11 ve Tablo 12'nin mukayese edilmesi halinde; sermaye yeterliliği hesaplamalarında dikkate alınan teminat ve garantilerin kapsamının, karşılık mevzuatındakilerden daha dar olduğu ve dikkate alınma oranları ile risk ağırlıkları açısından aralarında farklılıklar olduğu görülecektir. Örneğin, firmanın müşterilerden aldığı çek ve senetler karşılık mevzuatında ikinci grup teminatlar arasında sayılmakta ve % 75 oranında dikkate alınmakta bir başka ifade ile % 75 oranında risk azaltımı sağlamaktayken, sermaye yeterliliği mevzuatında bu çek ve senetlerin risk azaltıcı etkisi olmamakta, dolayısıyla sadece müşteri çek ve senetleri ile teminatlandırılmış bir kredi %100 risk ağırlığına tabi tutulmaktadır. Yine, karşılık mevzuatında ikinci grupta yer alan ve % 75 dikkate alınma oranına tabi olan gayrimenkul ipotekleri, sermaye yeterliliği mevzuatında önemli bir risk azaltım (minimizasyon) unsuru olarak dikkate alınmakta ve ipotek karşılığı kullandırılan krediler % 50 risk ağırlığına tabi tutulmaktadır.

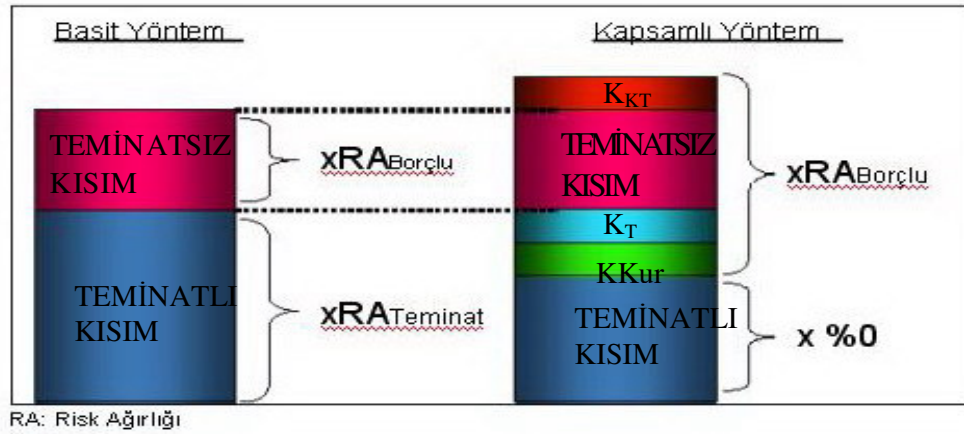
Basel-II'de risk azaltım tekniklerinin dikkate alınması ise temel olarak üç farklı yöntemden birisi kullanılarak yapılmaktadır. Bunlar, basit ve kapsamlı yöntemler ile temerrüt halinde kayıp (THK) oranlarının bankalarca hesaplanması yöntemidir. Ayrıca kapsamlı yöntemde kullanılacak kesinti oranlarının bankalar tarafından hesaplanması veya Basel Komitesi tarafından verilen standart kesinti oranlarının kullanılması mümkündür.

Basit yöntemde riskler teminatlı ve teminatsız kısım olarak ikiye ayrılmakta, teminatlı kısımlar teminatlara ilişkin risk ağırlıkları ile çarpılırken, teminatsız kısımlar borçlunun tabi olduğu risk ağırlığı ile çarpılmaktadır.

Kapsamlı yöntemde riskler ve karşılığında alınan teminatlar, her iki tutarın da zaman içerisinde değişebilirliğine bağlı olarak arttırılıp azaltılmakta, oluşan fark ise karşı tarafın risk ağırlığı ile çarpılmaktadır. Bu

çerçevede öncelikle karşı tarafa ilişkin riskler uygun kesintiler (KKT) vasıtasıyla arttırılmakta, alınan teminatlar uygun kesintiler (KT) vasıtasıyla azaltılmakta ve daha sonra arttırılmış risk ile azaltılmış teminat tutarı arasındaki fark karşı tarafın risk ağırlığı ile çarpılmaktadır. Basit ve kapsamlı yöntemlerin işleyiş mekanizması Şekil 8’de yer almaktadır.

Şekil 8: Teminatlara İlişkin Basit ve Kapsamlı Yöntem

Kaynak: BDDK, Basel-II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu, Aralık 2004, s:22

Kredi riski azaltım (minimizasyon) tekniklerinin dikkate alınması açısından en gelişmiş yöntem sadece gelişmiş içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımı kullanma iznine sahip bankalarca kullanılabilir. Bu yöntemde bankalar çeşitli gruplar itibarıyla, temerrüde düşen krediler için kayıp (batak) oranlarını (THK) kendileri tahmin etmekte ve bu oranları ilgili risk ağırlığı fonksiyonuna dahil etmektedirler.

Basel-II’de bankalar tarafından kullanılan ölçüm yaklaşımının gelişmişlik oranı arttıkça, hesaplamalarda bankanın kendi tahminlerine daha çok yer verilecek ve kullandığı risk azaltım tekniklerinin kapsamı genişleyecektir. Bu çerçevede farklı ölçüm yaklaşımı kullanan bankaların risk azaltıcı unsur olarak dikkate alabilecekleri kıymetler Tablo 12’dedir.

Tablo 13: Farklı Ölçüm Yaklaşımları İçin Dikkate Alınabilecek Teminatlar

	BSY	SY	TIDY	GIDY
Basit Yöntem	.Nakit, mevduat sertifikası, vb .Altın .Hükümetlerce (ve Merkez Bankalarının) veya Benzer Şekilde Değerlendirilen Kamu Kurumlarınca İhraç Edilen ve 4 ve Üzeri Derecelendirme Notu na Sahip Borçlanmayı Temsil Eden Menkul Kıymetler .Temel Bir Endekse Dahil Hisse Senetleri .Belli Şartları Taşıyan Yatırım Fonları	.Nakit, mevduat sertifikası, vb. .Altın .Borçlanmayı Temsil Eden Menkul Kıymetler o İyi Derece Almış o Derecelendirilmemiş (Belli şartlar dahilinde) .Temel Bir Endekse Dahil Hisse Senetleri .Belli Şartları Taşıyan Yatırım Fonları		
Kapsamlı Yöntem		.Basit Yöntemde Kabul Edilen Teminatlar .Endekse Dahil Olmayan Borsaya Kote Olmuş Hisse Senetleri .Endekse Dahil Olmayan Borsaya Kote Olmuş Hisse Senetlerini İçeren Yatırım Fonları	.Basit Yöntemde Kabul Edilen Teminatlar .Endekse Dahil olmayan Borsaya Kote Olmuş Hisse Senetleri .Endekse Dahil Olmayan Borsaya Kote Olmuş Hisse Senetlerini İçeren Yatırım Fonları .Ticari Amaçlı Gayrimenkul .İkamet Amaçlı Gayrimenkul .Alacaklar .Diğer Fiziksel Teminatlar	
Banka Tahminlerine Dayanan THK Oranlarının Kullanılması				Bu kısımda dikkate alınabilecek teminatlara ilişkin herhangi bir sınırlama yoktur

Kaynak: BCBS 2004:"International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards:a Revised Framework" <http://www.bis.org/publ/bcbs107.pdf>.

Tablodan da görüldüğü üzere, Basel-II'de dikkate alınan teminat türlerinin derecelendirme (rating) notu kriteri çerçevesinde belirlenmesi, Basel-I'de dikkate alınan bazı teminatların artık dikkate alınamaması sonucunu doğurmaktadır. Örneğin, gayrimenkul ipotekleri standart yaklaşım kapsamında dikkate alınamamaktayken, içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlarda dikkate alınabilmektedir. Teminatlara ilişkin bu

kısıtlamalara karşın, Basel-II'de bazı yeni teminat türleri de kapsama alınmıştır. Örneğin, hisse senetleri ve yatırım fonları bu durumdadır.

Ülkemizde yaygın olarak kullanılan ve Basel-I'de dikkate alınmayan pek çok teminat türüne standart yaklaşımda yer verilmemiştir. Bu teminatların dikkate alınabilmesi ancak içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlarda mümkün olmaktadır. Dikkate alınabilecek teminat türlerinin belirlenmesi konusunda Basel-II'de ülke denetim otoritelerine ulusal tercih kullanma imkanı verilmemiş olup, uygulamada büyük sıkıntılar doğuracağı tahmin edilmektedir.

Kredi riskinin minimize edilebilmesi için teminatların yanında dikkate alınabilecek bir diğer unsur da krediler ve diğer alacaklar için alınan garanti yani kefaletlerdir. Kredi riski azaltım teknikleri arasında dikkate alınabilecek bir diğer işlem de bilanço içi netleşme (mahsuplaşma) anlaşmalarıdır. Bu anlaşmalar ile bankalar herhangi bir taraftan olan alacakları (krediler) ile borçlarını (mevduat) mahsup etmek suretiyle hesaplamalara dahil etmektedirler.

2.6. Bağımsız Kuruluşlarca ve Bankalarca Kullanılan Derecelendirme Sistemleri

Uygulamada kullanılabilecek olan derecelendirme (rating) sistemine örnek teşkil etmek üzere, uluslararası derecelendirme kuruluşlarınca kullanılan ölçüler Tablo 14'de gösterilmiştir.

Tablo 14:Farklı Derecelendirme Şirketleri Tarafından Kullanılan Derecelendirme Ölçeklerinin Eşleştirilmesi

Standard & Poor's	Moody's	Fitch IBCA
AAA	Aaa	AAA
AA+	Aa1	AA+
AA	Aa2	AA
AA-	Aa3	AA-
A+	A1	A+
A	A2	A
A-	A3	A-
BBB+	Baa1	BBB+
BBB	Baa2	BBB
BBB-	Baa3	BBB-
BB+	Ba1	BB+
BB	Ba2	BB
BB-	Ba3	BB-
B+	B1	B+
B	B2	B
B-	B3	B-
CCC+	Caa1	CCC+
CCC	Caa2	CCC
CCC-	Caa3	CCC-
CC	Ca	CC
C	C	C
D		D

Kaynak: BCBS, 2002a, sayfa 44.

Kaynak: BCBS, 2002a, "Quantitative Impact Study Instructions"

Basel-II'ye göre verilen kredinin riskinin ölçülmesinde kullanılan kriter, firmanın derecelendirme (rating) notudur. Firmanın finansal (mali tablolar vb.), niteliksel faktörlerinin değerlendirilmesi sonucu atanan derecelendirme notu banka için bu firmaya verilecek kredinin taşıyacağı riski gösterir ve bu işlem dolayısı ile bankanın bulundurması gereken sermayenin belirlenmesinde veri olarak kullanılır. Yani, kredi kullanan firmanın rating notu düştükçe banka hem daha çok risk almakta hem de karşılık olarak daha çok sermaye tutmakta ve dolayısıyla daha çok kaynağını getiriden mahrum bırakmaktadır.

Derecelendirme sisteminde asıl amaç, firmanın taşıdığı risk yoğunluğunun en sağlıklı şekilde ölçülmesidir. Sonuçta bu uygulama, her bankanın bir firma için çok benzer fiyatlamalar yapmasına sebep olacaktır.

Ancak, firmaların rating notlarının “güncel” olmasının önemi de büyüktür. Bu yüzden bankalar, belirli dönem aralıklarında firmalarla ilgili derecelendirme notlarını güncellemek durumundadır. Bugün sektörde öngörüldüğü haliyle her yıl en az bir kez güncelleme yapılması görüşü benimsenecektir.

KOBİ açısından derecelendirme (rating) notunun önemi daha çok kredi fiyatlamasında ortaya çıkmaktadır.

III.BÖLÜM

BASEL-II’NİN KOBİ KREDİLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

3.1. Bankalar Açısından İncelenmesi

Basel-II’nin bankalar üzerindeki olabilecek etkileri aşağıda incelenmiştir.

3.1.1. Sermaye Yükümlülüğü

Herşeyden önce belirtmek gerekir ki, sermaye yetersizliği sadece firmalar için değil, finans sektörünün tamamı için de geçerlidir. Dolayısıyla, bankalar açısından da sermayenin verimli alanlarda kullanılma zorunluluğu bulunmaktadır.

Basel-II düzenlemesinde, KOBİ’lere kullandırılan krediler açısından bankaları doğrudan doğruya etkileyecek olan en önemli husus, bu kredilere ilişkin sermaye yükümlülüklerindeki değişikliklerdir. Zira, KOBİ kredilerinin tabi olduğu risk ağırlıkları Basel-II’de önemli ölçüde değişikliğe uğramıştır. Herhangi bir maddi teminat ya da garantinin (kefaletin) bulunmadığı durumda, standart yaklaşımda perakende nitelikli krediler % 75 standart risk ağırlığına, kurumsal nitelikli KOBİ kredileri ise rating notuna bağlı olarak % 0 - % 150 aralığında değişen risk ağırlıklarına tabi tutulurken, içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlarda bu risk ağırlıkları bankalar tarafından KOBİ’lere verilen

derecelendirme (rating) notları dikkate alınarak belirlenmektedir. Ayrıca Basel-I'den farklı olarak Basel-II'de KOBİ kredileri ile büyük ölçekli firma kredileri farklı hükümlere tabi tutulabilmektedir.

Bahsi geçen değişiklikler, herhangi bir maddi teminat ya da kefilliğin yani garantörlüğün bulunmadığı, sadece borçlunun imzası karşılığında kullanılan KOBİ kredilerinin mevcut mevzuat kapsamında tabi oldukları % 100 standart risk ağırlığı ile kıyaslandığında, standart yaklaşımda KOBİ'lere yönelik bir iyileştirmenin olduğu söylenebilir. Çünkü mevcutta % 100 olan risk ağırlığı perakende nitelikli KOBİ kredilerinde % 75'e düşmektedir. Kurumsal portföyde yer alan KOBİ kredilerinde ise derecelendirilmemiş yani haklarında bir rating notu tespit edilmemiş KOBİ'ler % 100 risk ağırlığına tabi tutulmaya devam edilmektedir. Şayet bu tip bir KOBİ için bağımsız kredi değerlendirme kuruluşunca verilen rating notları "A-" veya daha yüksek ise o KOBİ % 100'den daha düşük (% 50) risk ağırlığına tabi tutulabilmektedir.

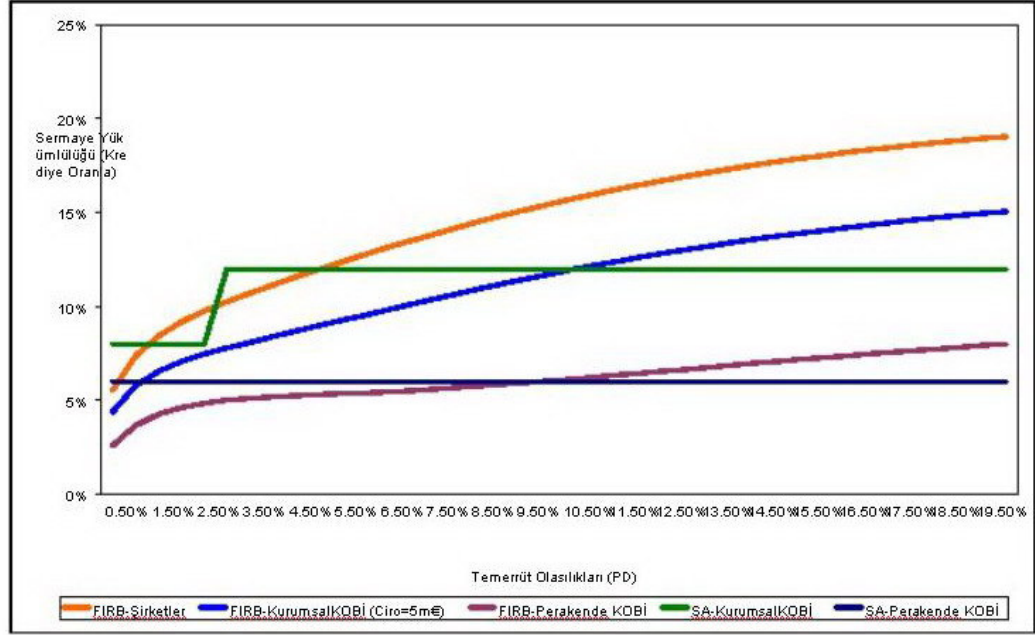
Ayrıca, büyük ölçekli firmaların ratinginin düşük olması durumunda, KOBİ kredilerinin perakende portföye dahil edilebilmesine karşın, büyük ölçekli firmalara kullanılan kredilerin bu portföye dahil edilememesi hususu dikkate alındığında; KOBİ'lerin büyük ölçekli firmalara oranla daha düşük sermaye yükümlülüklerine tabi olduğu görülmektedir.

Dolayısıyla, standart yaklaşımda KOBİ'ler, hem mevcut mevzuat ile hem de büyük ölçekli şirketlerin bu yaklaşımdaki konumları ile karşılaştırıldığında, nisbeten avantajlı konumda bulunmaktadır. Ancak, Basel-II'de sayılmış olan teminatların mevcut mevzuatımızdan farklı olması sebebiyle, belli durumlarda hem KOBİ'lere hem de büyük ölçekli firmalara kullanılan kredilere ilişkin sermaye yükümlülüklerinde artış olması beklenmektedir.

İçsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlarda KOBİ kredileri perakende portföy içerisinde de sınıflandırılabilmekte olup; kurumsal portföy içerisinde sınıflandırılan kurumsal nitelikli KOBİ kredileri de aynı portföyde yer alan büyük ölçekli firma kredilerine göre de daha avantajlı konumdadır. Çünkü, içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlarda kurumsal özellikteki KOBİ kredileri için kullanılan risk ağırlığı formülünde, firma cirosunun 50 milyon €'dan az olduğu durumda sermaye yükümlülüğü daha düşük hesaplanmaktadır. Dolayısıyla, içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlarda da KOBİ'lerin büyük ölçekli firma kredilerine kıyasla avantajlı konumları devam etmektedir. Ancak, KOBİ kredilerinin tabi olacağı risk ağırlıkları, bankalarca verilen rating (derecelendirme) notlarına bağlı olup, mevcut mevzuatta yer alan % 100 oranından daha düşük veya yüksek olabilmektedir.

Standart ve içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlarda KOBİ kredilerinin tabi olduğu sermaye yükümlülükleri Şekil 9'da karşılaştırılmakta olup, sermaye yükümlülüğünün % 8'in üzerinde gerçekleştiği temerrüt olasılıkları mevcut mevzuata göre daha dezavantajlı olunan durumları içermektedir.

Şekil 9: KOBİ Kredilerine İlişkin Sermaye Yükümlülüklerinin Karşılaştırılması

Kaynak; Yüksel, Ayhan; Basel-II'nin Kobi Kredilerine Muhtemel Etkileri, 2005

Basel-II'nin standartlarının bankaların sermaye yükümlülükleri üzerindeki etkilerinin tahmininde kullanılabilecek en önemli istatistiki bilgiler sayısal etki çalışmaları (SEÇ) sonuçlarıdır. Basel Komitesi tarafından gerçekleştirilen en son ve en kapsamlı çalışma olan 3.sayısal etki çalışması sonuçlarına göre (Tablo 15), kurumsal portföye ilişkin sermaye yükümlülüklerinde (gelişmiş ülkelerde faaliyet gösteren firmaların yüksek rating notlarına bağlı olarak) azalışla, perakende portföyde daha düşük risk ağırlıkları sebebiyle kurumsal portföyden daha fazla seviyede azalışlar olduğu görülmektedir. Her iki portföy içerisinde de yer alan KOBİ kredilerinde de, bu portföylere paralel olarak genelde azalışlar olduğu görülmektedir. Bu sonuçların değerlendirilmesinde, verilerin birden fazla ülkenin kümülatif sonuçları olduğu ve genelde gelişmiş ülkeleri kapsadığı unutulmamalıdır. Aynı çalışma sonuçları çerçevesinde AB üyesi ülkelerin bankalarının kullandıkları KOBİ kredilerine ilişkin sermaye yükümlülüklerinin mevcut duruma göre değişimi Şekil 10'da verilmektedir. Bu sonuçlarda da

kurumsal nitelikli KOBİ kredilerinin standart yaklaşımda bazı ülkeler için sermaye yükümlülüklerinin artmasına sebep olduğu, bunun dışındaki tüm durumlarda ise sermaye yükümlülüklerinin azaldığı açıkça görülmektedir. Dolayısıyla hemen hemen tüm gelişmiş ülkelerde ve pek çok gelişmekte olan ülkede Basel- II'nin KOBİ kredilerine ilişkin sermaye yükümlülüklerini düşürmesi ve bu sebeple perakende kredilerin artması beklenmektedir.

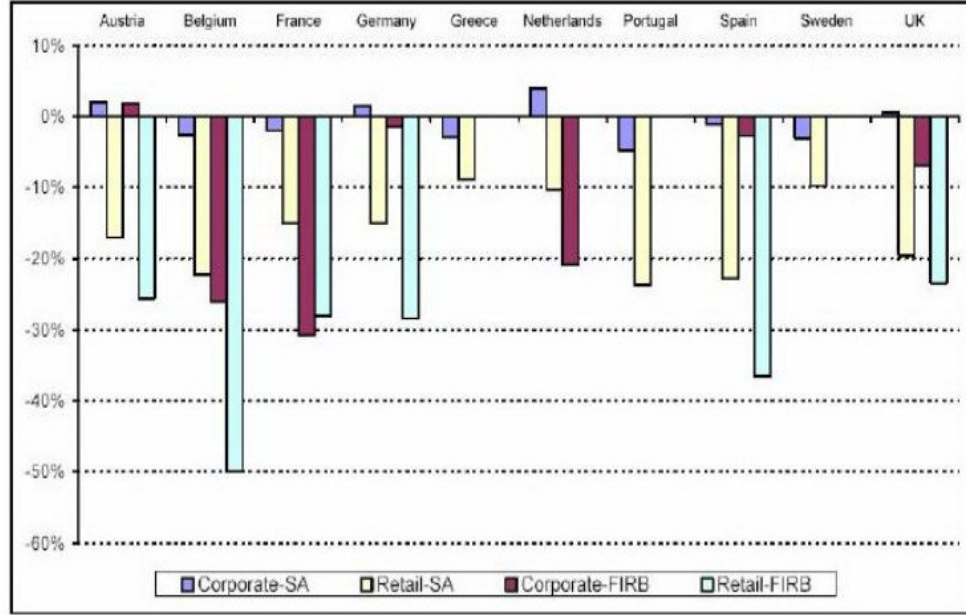
Tablo 15: 3.Sayısal Etki Çalışması Sonuçlarına Göre Sermaye Yükümlülüklerinde Mevcut Duruma Göre Değişmeler

		BANKA GRUPLARI*	PORTFÖY			
			Büyük Ölçekli Şirketler	Perakende (KOBİ hariç)	KOBİ (Kurumsal ve Perakende)	Tüm Portföyler
SY	G-10 Ülkeleri	1. Grup	1%	-5%	-1%	0%
		2. Grup	-1%	-10%	-2%	-11%
	AB Ülkeleri	1. Grup	-1%	-5%	-2%	-3%
		2. Grup	-1%	-7%	-2%	-11%
	Diğer Ülkeler	1. ve 2. Grup	0%	-4%	-1%	2%
TİDDY	G-10 Ülkeleri	1. Grup	-2%	-9%	-2%	-7%
		2. Grup	-4%	-17%	-4%	-27%
	AB Ülkeleri	1. Grup	-5%	-9%	-3%	-13%
		2. Grup	-5%	-18%	-5%	-27%
	Diğer Ülkeler	1. ve 2. Grup	-1%	-8%	1%	-3%
GİDDY	G-10 Ülkeleri	1. Grup	-4%	-9%	-3%	-13%
	AB Ülkeleri	1. Grup	-4%	-9%	-4%	-15%

Kaynak: BCBS, 2003,"Quantitative Impact Study 3.Overview of Global Results"

Şekilde, 1.grup içerisinde gösterilen bankalar ana sermayesi 3 milyar Euro'dan fazla ve uluslararası yaygınlıkta faaliyet gösteren bankalardan; 2.grup içerisinde gösterilen bankalar ise daha küçük veya belli faaliyetlerde uzmanlaşmış bankalardan oluşmaktadır

Şekil 10: 3.Sayısal Etki Çalışması Sonuçlarına Göre AB Ülkeleri Bankalarında KOBİ Kredilerinin Sermaye Yükümlülüklerinde Mevcut Duruma Göre Değişmeler

Kaynak: PricewaterhouseCoopers, 2004

BDDK tarafından ülkemiz bankaları için gerçekleştirilen sayısal etki çalışmaları (SEÇ) sonuçları incelendiğinde aşağıdaki verilere ulaşılmaktadır;

- i. KOBİ'lere kullandırılan nakdi kredilerin ortalama risk ağırlıkları; mevcut mevzuat çerçevesinde % 66 (100 YTL'lik bir kredi için 28 YTL'lik sermaye yükümlülüğüne karşılık gelmektedir), standart yaklaşımda ise % 83 (100 YTL'lik bir kredi için 6,64 YTL'lik sermaye yükümlülüğüne karşılık gelmektedir) olarak gerçekleşmiştir.
- ii. KOBİ kredilerinin toplam sermaye yükümlülüğü içerisindeki payları; mevcut mevzuat çerçevesinde yapılan hesaplamalarda % 14,4 standart yaklaşımda ise % 10,8 olarak gerçekleşmiştir.

- iii. Standart yaklaşımda, KOBİ kredilerine ilişkin sermaye yükümlülüğünde % 18'lik bir artış olmaktadır. Bu artış temel olarak Basel-II'de dikkate alınan teminat ve garantilerin Basel-I'e göre farklı olmasından ve belirli bilanço dışı işlemler için uygulanan krediye dönüşüm oranlarının Basel-II'de değişmiş olmasından kaynaklanmaktadır.
- iv. KOBİ kredileri toplamında % 10'luk bir artış olması durumunda; mevcut mevzuat çerçevesinde hesaplanan sermaye yeterliliği oranında 0,5 puanlık; standart yaklaşım kapsamında hesaplanan sermaye yeterliliği oranında 0,2 puanlık bir düşüş olmaktadır.

Sonuç olarak, sayısal etki çalışmalarının verileri ülkemiz bankaları için KOBİ kredilerine ilişkin sermaye yükümlülüklerinde artışlar olabileceğini göstermektedir. Ancak bu sonuçların değerlendirilmesinde, sayısal etki çalışmasına katılan bankaların Basel-II'de kabul edilen bazı teminatlara ilişkin verileri sağlıklı olarak elde edemediği ve ihtiyatlılık ilkesi gereği, ilgili kredileri teminatsız olarak kabul ettiği de dikkate alınmalıdır. Ayrıca bu inceleme Basel-II'nin henüz uygulanmadığı bir tarihte oluşturulan portföylere ilişkin sonuçları yansıtmakta olup, ileride Basel-II'nin uygulamaya girmesi ile birlikte bankaların portföy tercihlerinde ve teminat yönetimlerinde ortaya çıkabilecek yaklaşım değişimleri ve KOBİ'lerin kredilendirilmesinde değişebilecek koşulları dikkate almamaktadır.

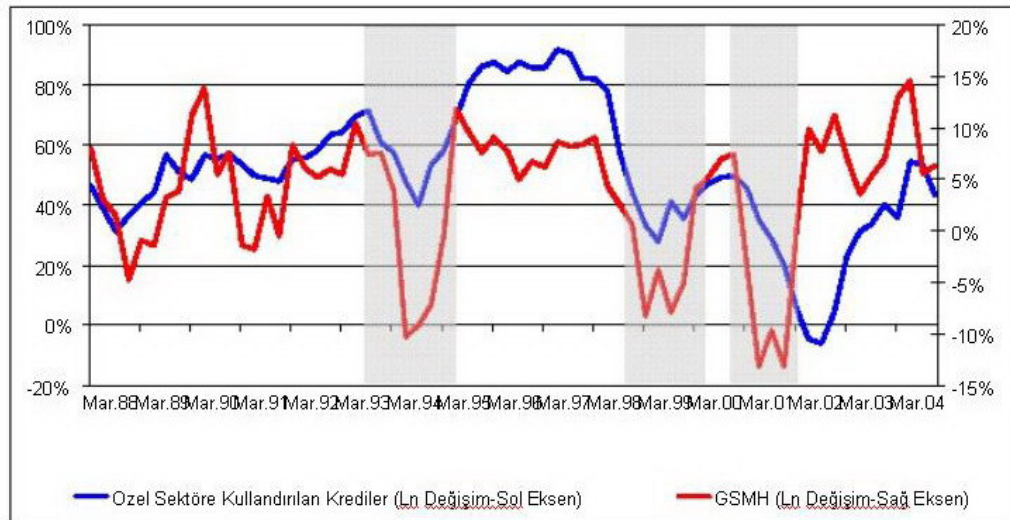
Belirtmek gerekir ki, ülkemizdeki bankalar tarafından ilk geçiş aşamasında standart yöntemin kullanılacağı ve daha gelişmiş yöntemlere geçişin uzunca bir zaman alacağı beklenilmektedir.

3.1.2. Sermaye Yükümlülüğünün Konjonktürel Değişimi

Bazı kesimlerce yöneltilen eleştirilerden biri de Basel-II'nin riske duyarlı sermaye yükümlülüğü prensibinin, ekonomide görülen konjonktürel dalgalanmaları arttırması ihtimalidir. Bu eleştirinin temelinde, ekonominin daralma dönemlerinde banka müşterilerinin rating notlarının düşeceği (temerrüt olasılıklarının artacağı), buna bağlı olarak bankaların sermaye yükümlülüklerinin artacağı ve banka sermayesinin veri olarak alındığı durumda, bankaların toplam kredi hacimlerini azaltacağı, ekonominin genişleme dönemlerinde ise bunların tersinin gerçekleşeceği ve nihai olarak bunun da konjonktürel dalgalanmaların boyutlarını arttıracağı varsayımı yatmaktadır.

Halihazırdaki mevcut konjonktürel etkiler iki kısımda incelenebilir. Bunlar kredi hacminin konjonktürel hareketleri ve Basel-I sermaye yükümlülüklerinin konjonktürel özellikleridir. Kredi hacminin konjonktürel hareketleri ile kasıt, bankaların kullandırdıkları kredilerin toplamının ekonominin genel durumundan etkilenmesidir. Örneğin, ülkemizdeki GSMH rakamının reel büyümesi ile özel sektöre kullandırılan toplam kredi hacmindeki değişimin yer aldığı Şekil 11 bu etkiyi ortaya koymaktadır.

Şekil 11: GSMH ve Özel Sektöre Kullandırılan Kredi Hacmindeki Yıllık Değişimler

Kaynak: TCMB (Not: Kriz Dönemleri Gri Renkle Gösterilmiştir)

Basel-I sermaye yükümlülüğü hesaplamalarının konjonktürel özelliği ise donuk alacaklar için ayrılan karşılıkların hesaplama sürecine dahil edilmesinde ortaya çıkmaktadır. Basel-II'de de korunan bu yaklaşımda, alacaklar için ayrılan özel karşılıklar hem bir zarar niteliği taşıdığından banka sermayesini azaltmakta, hem de alacak tutarları karşılıklar sonrası net değerler üzerinden hesaplamalara dahil edildiğinden, alacak tutarlarını düşürmektedir. Dolayısıyla ekonominin daralma dönemlerinde daha fazla sayıda kredi donuk alacak olarak nitelendirildiğinde, sermaye yükümlülüklerinde herhangi bir değişiklik olmadığı halde, karşılık tutarlarının artması dolayısıyla sermaye yeterliliği oranları düşecektir. Bu da banka sermayesi veri iken, toplam kredi hacminde daralmaya sebep olabilecektir. Dolayısıyla Basel-II'nin konjonktürel etkileri olarak, yukarıda bahsedilen iki etki dışındaki unsurlar da dikkate alınmalıdır. Bu kapsamda Basel-II ile birlikte ortaya çıkabilecek 'ilave' konjonktürel etkiler, temelde Basel-II'nin riske duyarlı bir sermaye yükümlülüğü öngörmesinden kaynaklanmaktadır. Bu sebeple Basel-II'de yer alan farklı risk ağırlığı hesaplamalarında, risklilik düzeyindeki birim değişim için sermaye yükümlülüğündeki değişimin yüksek olması, o hesaplamada konjonktürel etkilerin yüksek olması sonucunu doğuracaktır. Örneğin, standart yaklaşımda risk ağırlıkları kesikli bir yapıdadır ve bu yaklaşımda dikkate alınan bağımsız kredi değerlendirme kuruluşlarının verdiği rating notları konjonktürel etkileri görece olarak daha az barındırmaktadır. Bu sebeple, standart yaklaşım içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlara kıyasla daha az konjonktürel özellik içermektedir.

Benzer şekilde, temel içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşım ile gelişmiş içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşım mukayese edildiğinde, gelişmiş içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımın daha fazla konjonktürel etkiler içerdiği görülmektedir. Örneğin rating notlarındaki veya temerrüt olasılıklarındaki bu kurumlarca verilen derecelendirme notları genelde ekonominin daralma ve genişleme dönemlerini birlikte

dikkate almaktadır. Bu yapıdaki derecelendirme sistemleri “through-the-cycle” sistemler olarak adlandırılmaktadır. Her iki yaklaşımın da aynı risk ağırlığı fonksiyonunu kullanmasına karşın, temel içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımda temerrüt halinde kayıp oranları sabit iken gelişmiş içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımda bu oranlar bankalar tarafından hesaplanmaktadır. Dolayısıyla gelişmiş içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımda, temerrüt olasılıklarında gözlenen konjonktürel etkilere ilave olarak THK oranlarında gözlenen konjonktürel etkiler de hesaplamalara dahil edilmektedir. Sonuç olarak, Basel-II ile birlikte bazı ilave konjonktürel etkilerin ortaya çıkması beklenmektedir ve bu etkiler kullanılan ölçüm yaklaşımlarına göre de değişebilmektedir. Bu konunun bankalar, banka müşterileri ve genel ekonomi için olumsuz sonuçlar doğurmaması hususu ise banka denetim otoriteleri için üzerinde çalışılması gereken önemli politika alanlarından biridir. Literatürde bu tür olumsuz etkilerin sınırlandırılmasına ilişkin olarak bazı alternatif politika önerileri yer almakla birlikte bu konuda uluslararası düzeyde kabul görmüş genel bir yaklaşım henüz oluşmamıştır.

3.1.3. Kredi Fiyatlaması

Basel-II'nin, bir yandan bankaların kredi ve diğer alacakları için bulundurulması gerekli olan sermaye tutarını belirlemek suretiyle banka aktifleri üzerinde doğrudan etkiler doğurması, öte yandan ise bankaların diğer bankalardan sağladıkları fonları ve operasyonel giderleri aracılığıyla banka pasiflerine de dolaylı olarak etki etmesi beklenmektedir. Bu sebeple, Basel-II'nin kredi fiyatlamasına etki eden unsurları iki yönlü olacaktır.

Basel-II'nin KOBİ kredilerine ilişkin sermaye yükümlülüklerinde

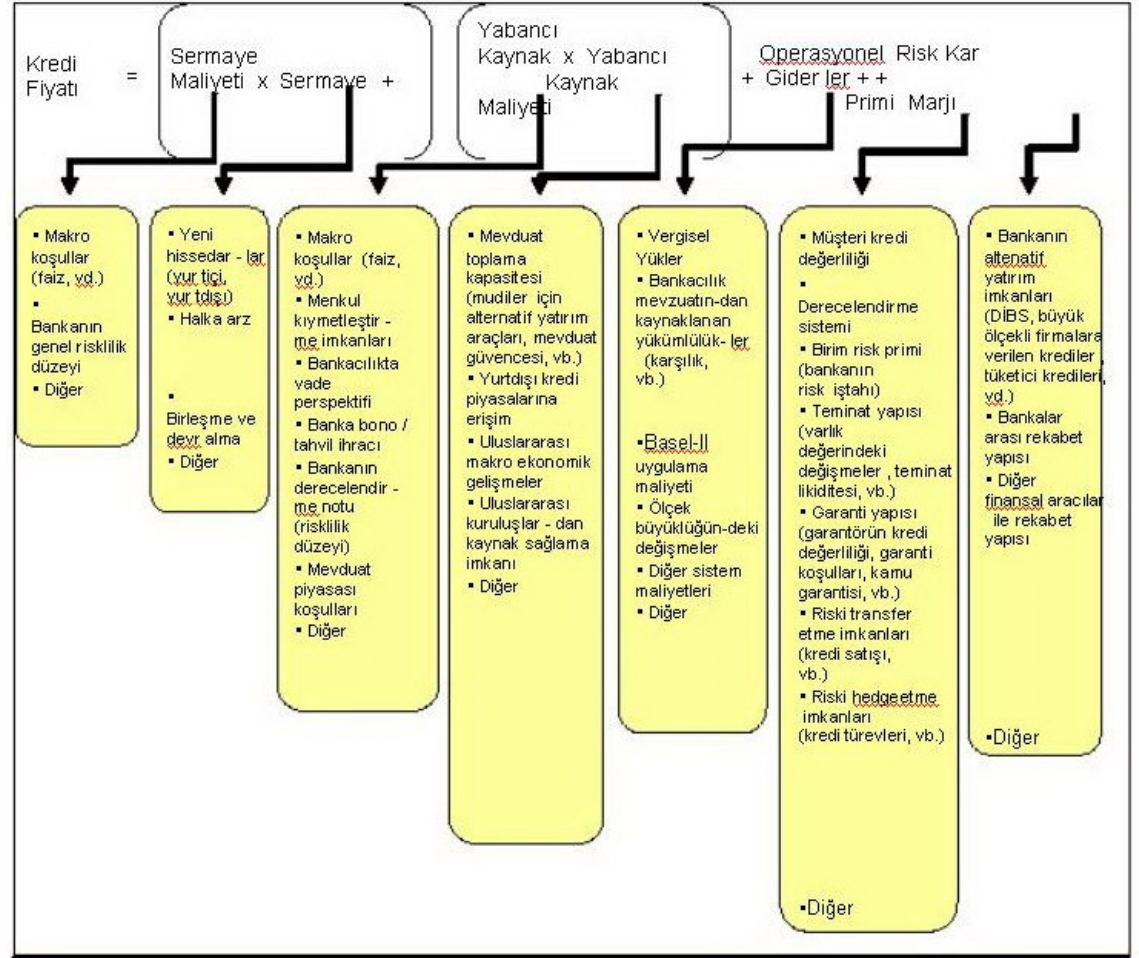
ortaya çıkaracağı değişikliklerin, kredi fiyatlarına aynı oranda yansması beklenmemektedir. Çünkü bir kredinin fiyatını (faiz oranını) belirleyen çok sayıda değişken vardır ve sermaye yükümlülükleri bunlardan sadece biridir. Örneğin kredi fiyatını belirleyen değişkenler ve bu değişkenlere etki eden bazı faktörler izleyen sayfada yer alan Şekil 12’de verilmiştir.

Bu çerçevede, sermaye yükümlülüklerindeki değişiklikler bankaların kredilerinin fonlanmasında kullanacakları sermaye miktarının belirlenmesinde dikkate alınmaktadır. Ayrıca sermaye yükümlülüklerinin bu konuda temel belirleyici olabilmesi, yasal sermaye tutarının banka için bağlayıcı bir kısıt olmasına bağlıdır. Örneğin ülkemiz bankacılık sektörü için de geçerli olan yüksek sermaye yeterliliği oranlarının mevcut olduğu bir durumda, yasal sermayenin bağlayıcı bir kısıt olmaması da mümkündür.

Bunun yanında Basel-II’nin kredi fiyatlamalarına etki edecek diğer yansımaları olarak bankaların diğer bankalardan kullandıkları fonların miktarında ve fiyatındaki değişmeler, operasyonel giderlere doğrudan etkileri ve risk primleri ile kar marjlarına dolaylı etkilerini sıralamak mümkündür. Örneğin, Basel-II ile birlikte KOBİ’lerin veya diğer banka müşterilerinin kullandıkları kredilerin fiyatlarında değişmelerin muhtemel olması gibi, bankaların da diğer bankalardan kullandıkları kredilerin miktarında ve fiyatında değişmelerin olması da muhtemeldir. Benzer şekilde bankaların Basel-II’yi uygulayabilmek için katlanacakları operasyonel giderlerin de kredi fiyatlarına yansıtılması ihtimal dahilindedir. Bu maliyetler, bankanın mevcut altyapısının yeterliliğine, Basel-II’de hangi ölçüm yaklaşımını kullanacağına ve Basel-II’ye geçiş için öngörülen zaman kısıtına göre de değişkenlik gösterebilmektedir. Ayrıca maliyetlerdeki artış veya azalışların ne kadarının müşteriye ne kadarının bankaya yansıtacağı ve kar marjlarındaki değişikliklerin boyutu sektörde ileriki yıllarda ortaya çıkacak rekabet koşulları (bankalar arası ve bankalar ile diğer finansal araçlar arası) ile de

yakından ilişkilidir (Basel-II için gerekli olan bilgi işlem alt yapısının oluşturulması, eğitim ve danışmanlık maliyetleri, kredi tahsis ve izleme faaliyetlerine yönelik ilave maliyetler, vb.).

Şekil 12: Kredi Fiyatını Belirleyen Faktörler

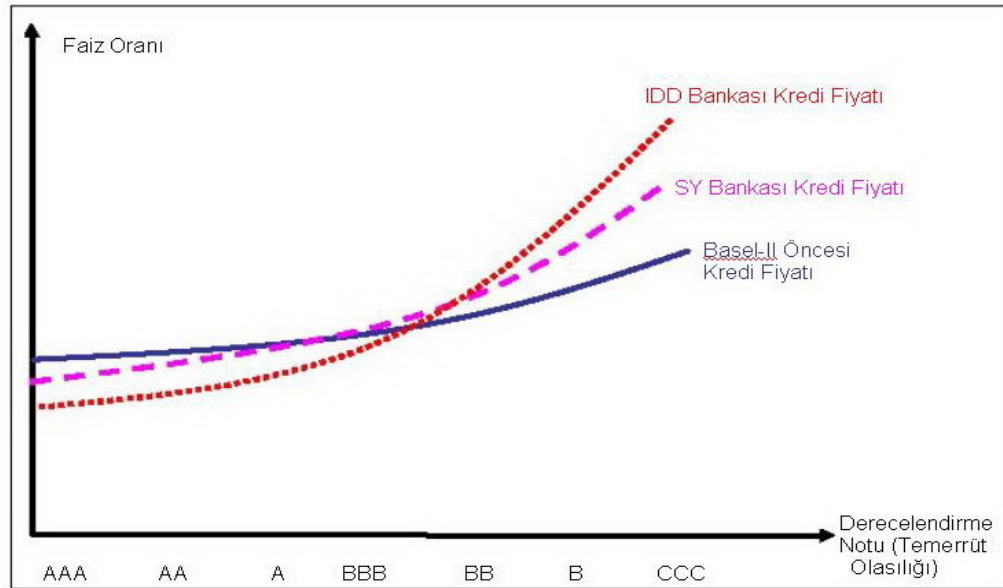

Kaynak; Yüksel, Ayhan; Basel-II'nin Kobi Kredilerine Muhtemel Etkileri, 2005

Son olarak, Basel-II'nin kredi fiyatlamasına dolaylı olarak etkilerinin olacağı en önemli alan, kredilere ilişkin risk primlerindeki değişikliklerdir. Basel-II'de kredi fiyatlamasına ve risk primlerinin belirlenmesine ilişkin herhangi bir hüküm bulunmamakla birlikte, Basel-II ile birlikte hız kazanacak olan risk yönetimi alanındaki gelişmelerle, bankaların işlemleri dolayısıyla maruz kaldıkları riskleri daha iyi ölçecekleri, bu ölçüm

sonuçlarını karar alma süreçlerinde daha fazla dikkate alacakları ve işlemlerin fiyatlandırılmasında maruz kalınan riskleri daha etkin bir şekilde kullanacakları düşünülmektedir. Bu sebeple, bankaların risk yönetimi fonksiyonları geliştikçe risk priminin öneminin artacağı tahmin edilmektedir. Bu da bankaların müşterilerini ve işlemlerini, risklilik düzeylerini dikkate alarak daha fazla ayrıştırmaya tabi tutmaları ve fiyat farklılaşmalarının daha belirgin olması sonucunu doğuracaktır. Örneğin, Basel-II öncesi ve sonrasında, farklı risklilik düzeyine sahip kredilere uygulanan faiz oranlarındaki muhtemel değişimler Şekil 13'de temsili olarak şematize edilmektedir. Sadece risk primlerindeki değişimler dikkate alınmıştır. Yani kredilerin tamamına ilişkin faiz artış ve azalışları dikkate alınmamıştır. Şekilden de görüldüğü üzere, Basel-II sonrasında kredi maliyetleri arasındaki farklılıkların daha belirgin hale gelmesi, ayrıca bu hususun içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımları uygulayan bankalarda görece olarak daha fazla olması beklenmektedir.

Şekil13: Basel-II Sonrası Risk Primlerindeki Değişiklikler (Temsili Gösterim)

Sonuç olarak, kredi fiyatlarını belirleyen fazla sayıda değişkenin

olduğu dikkate alındığında, kredi faizlerinin genel seviyesinde ortaya çıkabilecek değışikliklerin Basel-II'den daha çok diğerk değışkenlere (örneğin makro ekonomik değışkenler veya yabancı kaynak maliyeti) bağılı olduğu, Basel-II'nin ise farklı risklilik düzeyine sahip firmalar için kredi fiyatlarının nispi olarak daha fazla farklılaştırılmasına sebep olacağı düşünölmektedir.

3.1.4. Bankaların Derecelendirme (Rating) Sistemleri

Basel-II ile birlikte bankaların kredilendirme faaliyetlerinde beklenen önemli değışikliklerden biri de derecelendirme sistemlerinin artan önemidir. Basel-II hükümleri dikkate alındığında, içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımları kullanacak bankaların müşterilerinin kredi değeriğini ve işlemlerinin risklilik düzeyini sınıflandırmaya tabi tuttukları derecelendirme sistemlerine sahip olmaları gerekmektedir. Bu doğrudan etkinin yanında, Basel-II ile birlikte bankaların risk yönetimi fonksiyonlarının daha da etkin hale geleceğı varsayımından hareketle, standart yaklaşımı kullanan bazı bankaların da kendi kredilendirme ve risk yönetimi faaliyetlerinde derecelendirme sistemlerine yoğun olarak yer vermeleri beklenmektedir.

Bankaların özelde KOBİ kredileri, genelde de tüm kredileri için ihtiyaç duyacakları derecelendirme sistemlerinin tesis edilmesi ve/veya geliştirilmesi, teknik altyapı açısından bilgi sistemleri yatırımlarına, tahmin modellerinin etkinliğinin sağlanması açısından teorik bilgi birikimine, üretilecek istatistiklerin güvenilirliğinin sağlanması ve Basel-II kriterlerinin yerine getirilmesi açısından tarihsel veri birikimine ve derecelendirme sistemlerinin kurumsal işleyiş içerisine dahil edilmesi açısından da eğitim ve insan kaynağı yatırımlarına gereksinim yaratmaktadır.

Bankalar tarafından kullanılan derecelendirme sistemleri, temel sınıflandırma olarak, istatistik tabanlı sistemler ve yargısal sistemler olarak iki ana gruba ayrılmaktadır. Ancak genelde bankalar tarafından yoğun olarak kullanılan derecelendirme sistemleri, bu iki uç arasında yer alan melez sistemler olmaktadır. Halihazırda ülkemiz bankaları tarafından çeşitli derecelendirme sistemleri kullanılmaktadır. Basel-II ile birlikte, içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımı kullanacak bankalar için, bu sistemlerin ürettiği sonuçlar istatistiki olarak çeşitli testlere tabi tutulmak suretiyle sistemlerin öngörü kapasiteleri BDDK tarafından değerlendirilecektir.

Derecelendirme sistemlerinin içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlarda kullanılmasında ortaya çıkan önemli problemlerden biri de sağlıklı ve yeterli tarihsel uzunlukta verilerin elde edilmesidir. Sonuç olarak bankaların bulundurmaları gereken sermaye yükümlülüğü bu veriler üzerinden hesaplanacağı için, verilerin sağlıklı, amaca uygun ve olabildiğince fazla sayıda gözlemden oluşması oldukça önemlidir. Diğer taraftan içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlarda dikkate alınacak verilerin tarihsel olarak belirli uzunluktaki dönemleri kapsamaması gerekmektedir. Bu uzunluk kredi portföylerine ve içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlardan hangisinin kullanılacağına bağlı olarak 2 ile 7 yıllık süreleri kapsamaktadır (Tablo 16). Bu iki husus da pek çok ülkedeki bankanın içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımları kullanabilmesinin önündeki önemli problemlerdendir. Bu problemlerin asgariye indirilmesi için yaygın olarak uygulanan çözümlerden biri de içsel derecelendirmeye dayalı veri ihtiyaçlarının karşılanmasında ülke genelinde oluşturulan merkezi veri tabanlarının kullanılmasıdır. Söz konusu merkezi veri tabanlarının etkinliğinin sağlanması, Basel-II içerisinde yer alan bazı standart parametrelerin ülke koşulları dikkate alınarak yeniden hesaplanmasına da olanak sağlayacaktır.

Tablo 16: İDD Yaklaşımları Tarihsel Veri Gereksinimleri

Parametreler	Kurumsal Portföy		Perakende Portföy
	TİDD Yaklaşım	GİDD Yaklaşım	İDD Yaklaşımı
TO	5 yıl *	5 yıl *	5 yıl *
THK		7 yıl	5 yıl *
THRT		7 yıl	5 yıl *
Derecelendirme Sistemi	3 yıl**	3 yıl**	3 yıl**

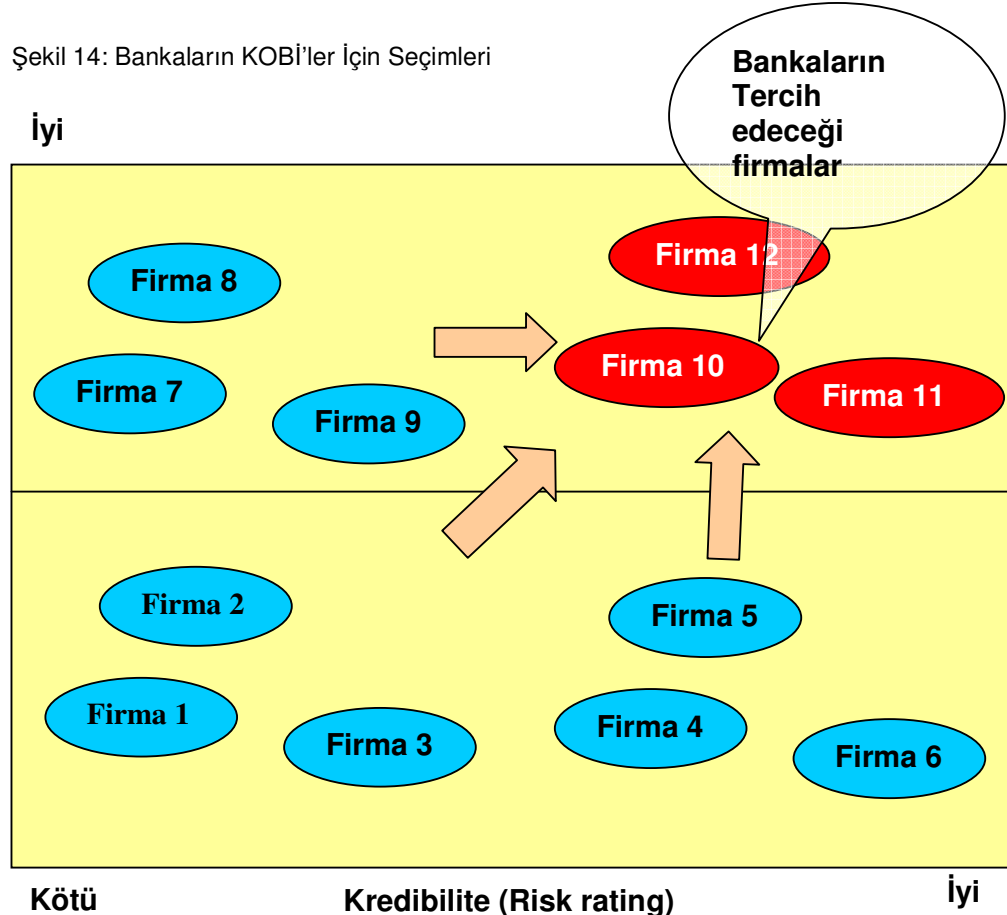
Kaynak: BCBS 2004:"International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards:a Revised Framework"

*: 3 yıllık geçiş süreci başlangıcında 2 yıllık veri gereksinimi vardır

** : 3 yıllık geçiş sürecinde bu gereksinim azaltılabilir

Derecelendirme sistemlerinin, gerekli süreci iyi geçiren ve firmalar için bankalarda tercih sebebi olmaları aşağıdaki şekilde gösterilmiştir.

Şekil 14: Bankaların KOBİ'ler İçin Seçimleri

Kaynak:TBB:Risk Yönetimi ve Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri(İstanbul,2005),s24

3.1.5. Bankalar Arası Farklılaşmalar

Önceki bölümlerde de ifade edildiği gibi, Basel-II içerisinde, Basel-I'deki yaklaşımın aksine bankalara farklı ölçüm yaklaşımlarının yer aldığı bir menü sunulmaktadır. Bu çerçevede, halihazırda tüm bankalar aynı özelliklere sahip bir kredi için aynı tutarda sermaye yükümlülüğü hesaplamaktadır. Ancak Basel-II ile birlikte, farklı yaklaşımları uygulayan bankalar, aynı kredi için farklı sermaye yükümlülükleri hesaplayacaklardır. Ayrıca farklı ölçüm yaklaşımlarının kullanılabilmesi için gerekli olan yatırım miktarları da farklı olmaktadır. Bu sebeple Basel-II'nin uygulamaya başlanması ile birlikte bankacılık sektöründe çeşitli açılardan bölümlenmiş bir yapının oluşması beklenmektedir. İçsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımların önemli miktarda yatırım harcaması ve teknik kapasite gerektirdiği dikkate alındığında, genelde bu yaklaşımların büyük ölçekli bankalarca ve uluslararası boyutta faaliyet gösteren yabancı bankaların şubeleri ve iştiraklerince kullanılması beklenmektedir. Standart yöntemin ise diğer bankalarca tercih edilmesi, buna ek olarak, ileride içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımları kullanmayı hedefleyen bankalar tarafından da geçiş aşamasında kullanılması beklenmektedir.

Bu farklılaşmaların kredilendirme faaliyetlerine önemli yansımalarının olacağı da açıktır. Aşağıda bu konuda bazı örneklerle yer verilmiştir.

Bir kredinin fiyatı standart yöntemi kullanan bir banka ile içsel derecelendirmeye dayalı yöntemi kullanan bankalar arasında değişkenlik gösterebilecek; içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımı kullanan iki bankanın farklı derecelendirme sistemlerini kullanması durumunda, bir kredi müşterisinin bu iki bankadan alacağı derecelendirme notları farklı olabilecek ve dolayısıyla kullanacağı kredinin fiyatı bu iki banka arasında

değişkenlik gösterebilecektir. Yine, bir kredinin fiyatı temel içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımı kullanan bir banka ile gelişmiş içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımı kullanan bir banka arasında değişkenlik gösterebilecektir. Standart yöntemi kullanan iki bankanın perakende portföylerinin toplam büyüklüğünün farklı olması durumunda, bir kredi müşterisinin kullanacağı kredi tutarının birinci bankanın perakende portföye oranı düşük olurken, ikinci banka için bu oran yüksek olabilecektir. Bu da aynı kredinin birinci banka için perakende nitelikli, ikinci banka için ise kurumsal nitelikli bir kredi olması sonucunu doğuracak ve dolayısıyla kredinin fiyatı bu iki banka arasında değişkenlik gösterebilecektir.

3.2. KOBİ'ler Açısından İncelenmesi

3.2.1. Kredi Miktarı

Basel-II ile birlikte herhangi bir kesime kullandırılan kredilerin toplam hacminde, sadece Basel-II uygulamasından kaynaklanan önemli bir değişiklik olmayacağı tahmin edilmektedir. Söz konusu toplam kredi hacminin genelde makro değişkenlere portföylerin risk-getiri profillerine, bankacılık sektörünün rekabet yapısına ve fon kaynaklarına erişimine bağlı olarak değişeceği düşünülmektedir. KOBİ'lere kullandırılacak toplam kredi hacmi bu açıdan değerlendirildiğinde, ülkemiz ekonomisindeki ve bankacılık sektöründeki gelişmelerin KOBİ kredilerinin artması sonucunu doğuracağı tahmin edilmektedir. Bunun en temel sebepleri olarak faiz oranlarındaki azalmaya paralel olarak kamu borçlanma gereksinimindeki düşüşler ve kamu borçlanma enstrümanlarının getirilerinin azalması, ekonomideki olumlu gelişmeler paralelinde KOBİ'lerin ortalama kredi kalitesinin artması ve bankacılık kesiminin yurtdışından sağladığı uygun

koşullu fonlar sayılabilir.

KOBİ kredilerinin toplam tutarına ilişkin bu hususlar söz konusu iken, Basel-II uygulaması ile münferit KOBİ'lerin ihtiyaç duydukları tutarda krediye daha rahat erişebilmeleri için izlenebilecek bir takım yollar da mevcuttur. Bu çerçevede, KOBİ'lerin çalıştıkları bankaların Basel-II kapsamında kullandıkları ölçüm yönteminden ve diğer hususlardan haberdar olmaları önem kazanmaktadır. Bu sayede KOBİ'ler örneğin standart veya içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlarından hangisinde kendileri daha avantajlı konumda ise o yaklaşımı kullanan bankalar ile çalışabilir veya bankaların perakende portföyün büyüklüğüne göre bu portföyde sınıflandırılacakları bankalar ile çalışabilir veya yine perakende portföylerinde yer alabilmek amacıyla kullanacakları yüksek montanlı kredileri birden fazla bankadan temin etme yoluna gidebilirler.

KOBİ'lerin talep ettikleri miktarda krediye erişebilmeleri açısından önem arz eden bir diğer husus da KOBİ'ler tarafından krediler için verilecek teminat ve garantilerin Basel-II kapsamında dikkate alınan teminat ve garantiler olmasıdır. Bu kapsamda, KOBİ'lerin kendilerinin ve işletme sahiplerinin varlıklarını teminat olarak kullanmaları mümkün olduğu gibi bu alanda kamusal mekanizmaların geliştirilmesi de oldukça önemlidir. Özellikle yüksek riskli KOBİ'lerin (örneğin, yeni kurulanlar, yüksek riskli sektörlerde çalışanlar) kamusal veya özel girişimler tarafından sağlanan Kredi garanti Fonu gibi garanti mekanizmaları ile desteklenmesi bu şirketlerin krediye erişim olanaklarını önemli ölçüde iyileştirecektir.

3.2.2. Kredi Maliyeti

Basel-II kriterlerinin uygulanmaya başlanması ile, firmanın ve kullanılacak kredinin risk seviyesi, doğrudan kredi maliyetini etkileyecektir. Kredi kullanan firmanın rating notu düştükçe, banka daha çok risk alacak, buna karşılık olarak daha çok sermaye tutacak ve daha çok kaynağını getiriden mahrum bırakacaktır. Ortaya çıkan bu fırsat maliyeti nedeniyle firmanın kullandığı kredinin maliyeti yükselecektir.

Basel-II'nin KOBİ kredilerinin maliyetlerine en önemli etkilerinin kredi faiz oranlarındaki (risk primlerindeki) farklılaşmaların artması şeklinde olması beklenmektedir. Bu farklılaşmaların da temel olarak bağımsız kredi değerlendirme kuruluşları ve bankalarca verilen derecelendirme notları ile ilişkilendirilmesi beklenmektedir.

Bu çerçevede, Basel-II sonrasında KOBİ kredilerinin maliyetlerinin iyileştirilmesi amacıyla, bir önceki bölümde kredi miktarına ilişkin bahsedilen yolların yanında, KOBİ'lerin daha yüksek derecelendirme notu almasının sağlanmasına yönelik çabalar da fayda sağlayacaktır.

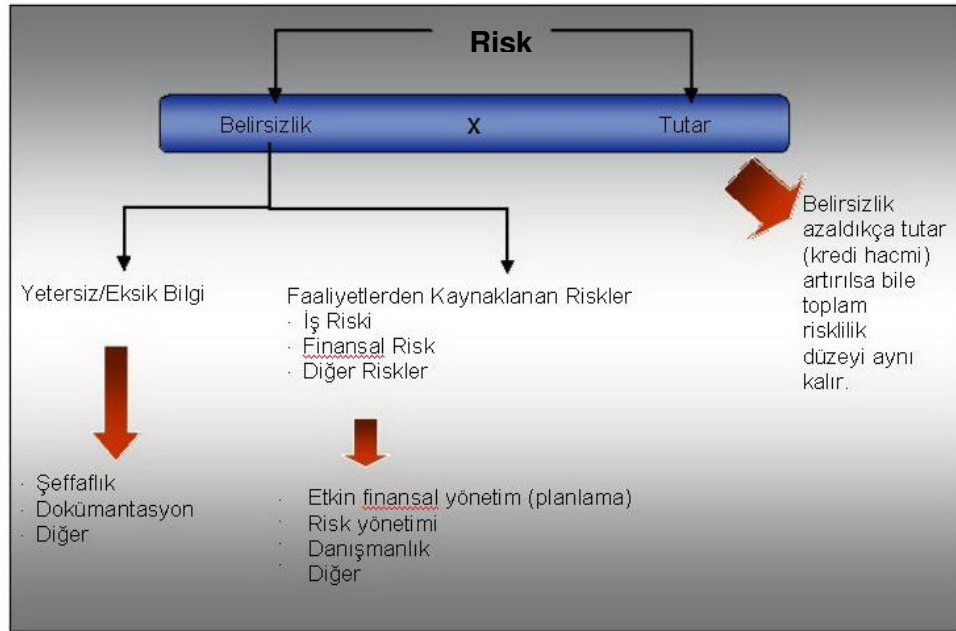
3.2.3. Derecelendirme Gerekleri ve Kurumsal Yönetişim

Basel-II ile birlikte KOBİ'lerin krediye avantajlı faiz oranları ile erişebilmesi için önem arz eden konuların başında derecelendirme gereklerinin sağlanması gelmektedir. Bu çerçevede, KOBİ'lerin iyi bir derecelendirme notuna sahip olabilmeleri için ilk aşamada kurumsal yönetim ilkelerinin benimsenmesi ve uygulanması, kayıt dışı faaliyetlerin bulunmaması, başta yüksek özkaynak seviyesi olmak üzere güçlü bir

mali yapıya sahip olma, KOBİ'lerin faaliyetleri dolayısıyla maruz kaldıkları riskleri yönetebilme kabiliyeti, bağımsız kredi değerlendirme kuruluşları ve bankalarca talep edilen bilgileri sağlıklı ve zamanında sunabilme yetenekleri ön plana çıkacaktır.

Burada KOBİ'ler için problem olabilecek en önemli hususlardan birisi derecelendirmeye yönelik yetersiz/eksik bilgi verilmesidir. Çünkü bankaların derecelendirme (rating) sistemleri çerçevesinde değerlendirdikleri husus, KOBİ'lere verilen krediler sebebiyle bankaların maruz kaldıkları riskin boyutudur. Riskin boyutu ise KOBİ'nin faaliyetleri dolayısıyla maruz kaldığı risklere ilave olarak bankanın bu konuda yetersiz bilgiye sahip olmasını da içermektedir. Dolayısıyla KOBİ'lerden sağlıklı bilgi akışı olması durumunda, bankaların kredi imkanları ve faiz oranları da daha avantajlı konumlara erişebilecektir.

Şekil15: Derecelendirme Sürecinde Sağlıklı Veri Akışının Önemi

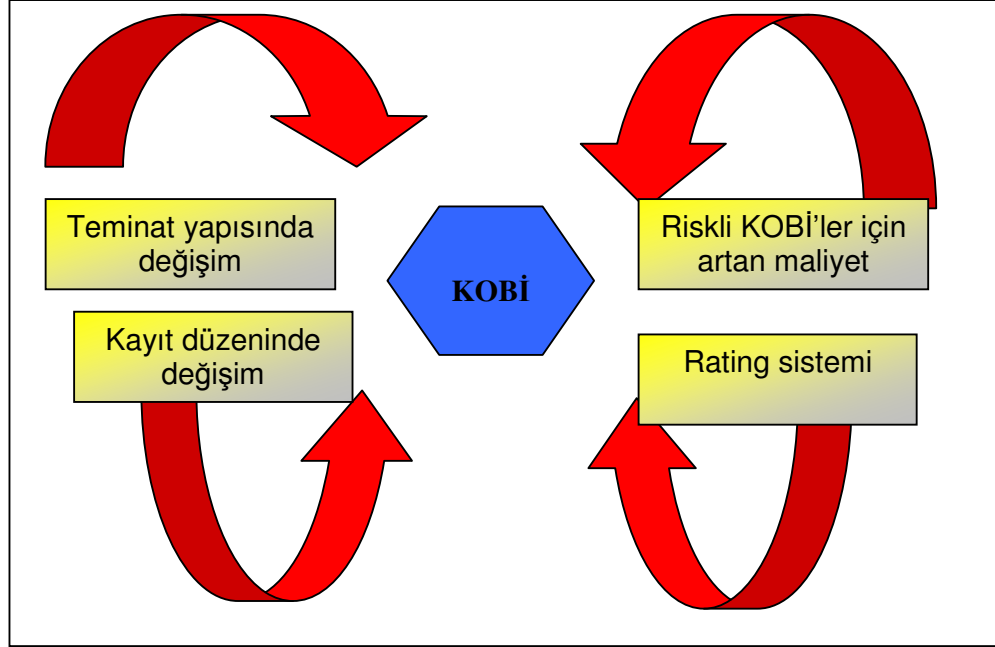

Kaynak; Yüksel, Ayhan; Basel-II'nin Kobi Kredilerine Muhtemel Etkileri, 2005

İyi yönetilen, finansmanı doğru yapılan ve gerekli tüm bilgileri

zamanında ve yeterli bir şekilde sunarak şeffaflığı sağlayabilen KOBİ'ler, potansiyel olarak iyi bir derecelendirme notu alacak ve sonuçta, en iyi şartlarda kredilendirilme imkanına kavuşacaklardır.

Şekil 16: KOBİ'lerin yeni düzene hazırlanma süreci

Kaynak:TBB:Risk Yönetimi ve Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri(İstanbul,2005),s24

SONUÇ

Önümüzdeki dönemde bankacılıkta kredilendirme faaliyetleri büyük ölçüde Basel-II kuralları çerçevesinde yapılacaktır. Basel-II içerisinde KOBİ kredilerinin durumu değerlendirildiğinde, KOBİ'ler genel olarak standart yöntem de hem mevcut duruma göre hem de büyük ölçekli şirketlere göre avantajlı konumdadırlar. İçsel derecelendirmeye dayalı yöntemlerde ise büyük ölçekli şirketlere göre avantajlı konumda bulunmakla beraber, mevcut mevzuata kıyasla tabi olacakları sermaye yükümlülükleri derecelendirme notlarına bağlı olarak daha düşük veya daha yüksek olabilmektedir. Ayrıca Basel-II bankalara farklı ölçüm yaklaşımlarının yer aldığı bir menü sunmaktadır. Bu sebeple, Basel-II ile birlikte farklı ölçüm yaklaşımlarını ve farklı derecelendirme sistemlerini kullanan bankalar olabilecektir. Bu farklılıklar KOBİ'ler açısından da farklı bankalarda farklı kredi imkanlarına sahip olabilmeleri sonucunu doğurabilecektir.

Basel-II ile birlikte kredilendirme faaliyetlerinde bazı ilave konjonktürel etkilerin ortaya çıkması beklenmektedir ve bu etkiler kullanılan ölçüm yaklaşımlarına ve derecelendirme sistemlerine göre de değişebilmektedir. Bu konunun bankalar, banka müşterileri ve genel ekonomi için olumsuz sonuçlar doğurmaması hususunda bazı alternatif politika önerileri yer almakla birlikte bu konuda uluslararası düzeyde kabul görmüş genel bir yaklaşım henüz oluşmamıştır. Bu konu denetim otoriteleri tarafından politika üretilmesini gerektiren önemli alanlardan biridir.

Bankacılık sektörü tarafından KOBİ'lere kullandırılan toplam kredi hacmi, ağırlıklı olarak makro ekonomik koşullara ve bankaların fon kaynaklarına erişim imkanlarına bağlıdır. Benzer şekilde KOBİ kredilerinin ortalama maliyeti de ekonomideki genel faiz hadlerine, bankaların fonlama maliyetlerine ve operasyonel giderlerine oldukça duyarlıdır. Basel-II sonrasında bankaların fonlama maliyetlerindeki olumlu veya olumsuz değişimler ile Basel-II uygulamalarına ilişkin operasyonel giderler kredi maliyetlerine rekabet koşulları çerçevesinde yansıyabilecektir. Bu çerçevede, Basel-II'nin KOBİ kredilerinin hacminde ve fiyatında oluşturması beklenen en önemli etki risk primlerinin artması ve kredi faiz oranlarında işlemlerin risklilik düzeylerine bağlı olarak farklılaşmaların belirgin hale gelmesi olacaktır.

Basel-II ile birlikte içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımı uygulayacak bankaların zorunlu olarak, standart yöntemi uygulayacak bazı bankaların da ihtiyari olarak derecelendirme sistemleri kurmaları veya mevcut sistemlerini iyileştirmeleri beklenmektedir. Bu sistemler, teknik alt yapıya, yeterli uzunlukta tarihsel veriye ve yüksek gözlem sayısına ihtiyaç duyacaktır. Bu açıdan merkezi veri tabanları da önem arz etmektedir. KOBİ'ler açısından Basel-II sonrasında avantajlı koşullarda kredi kullanmanın en etkin yolu iyi bir derecelendirme notuna sahip olmak olacaktır. Bu çerçevede KOBİ'lerin bankalarca veya bağımsız kredi değerlendirme kurumlarınca kullanılan derecelendirme sistemleri hakkında bilgi sahibi olmaları ve bu sistemlerin gereklerini yerine getirme konusunda adım atmaları önem arz etmektedir. Bu kapsamda değerlendirilebilecek önemli hususlar KOBİ'lerde kurumsal yönetim, hesap ve kayıt düzeni, şeffaflık, finansal planlama ve risk yönetimi olarak ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

“Bankalarca Karşılık Ayrılacak Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Esas ve Usuller hakkında Yönetmelik”, Resmi Gazete, (30.06.2001 Tarih, 24448 no.)

“Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik”, Resmi Gazete, (31.01.2002, 24657 no.)

Akgemci, Tahir. KOBİ'lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler, KOSGEB. 2001

BCBS. “Quantitative Impact Study 3 Instructions”. 2002

BCBS. “QIS Frequently Asked Questions (as of 20 December 2002)”. 2002

BCBS. “Quantitative Impact Study 3. Overview of Global Results”. 2003

BCBS. “International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: a Revised Framework”. 2004

BDDK . “Basel-II'ye Geçiş İlişkin Yol haritası (Taslak)”. Ankara: Araştırma Dairesi. 2005

BDDK . “Basel-II'nin KOBİ Kredilerine Muhtemel Etkileri”. Ankara: Araştırma Dairesi. 2005

BDDK . “Bankacılık Sektörü Basel-II Gelişme Raporu”. Ankara: Strateji Geliştirme Dairesi . 2006

BIS. “Basel II'nin Uygulanmasına İlişkin Göz Önünde Tutulması Gereken Hususlar” (Çeviri: BDDK, Araştırma Dairesi). 2004

Erkumay, M.Aslı. “KOBİ’lerin Sermaye Piyasası Olanaklarından Faydalanması”. Yeterlilik Etüdü, Sermaye Piyasası Kurulu. 2000

KOBİEFOR, Aylık Sanayi-Ekonomi Dergisi, Ocak 2006, Sayı: 76

KOSGEB. “KOSGEB Saha Araştırma Çalışması Ön Değerlendirme Raporu”. 2004

OECD. “Small and Medium-Sized Enterprises in Turkey – Issues and Policies”. 2004

PricewaterhouseCoopers: “Study on the financial and macroeconomic consequences of the draft proposed new capital requirements for banks and investment firms in the EU”. 2004

Türkiye Bankalar Birliği : Risk Yönetimi ve Basel II’nin KOBİ’lere Etkileri” . Basel II Yönlendirme Komitesi, Yayın no: 238. 2005

TCMB : “Sektör Bilançoları (2001-2003)”. 2004

Türkan, Ercan. “Türk Ekonomisinde Makro Kredi Kanalı:Ölçek ve Kalite Açısından Bir Değerlendirme”. 2004

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği: “KOBİ A.Ş. KOBİ Yatırımlarına Ortaklık A.Ş.”

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği: “KOBİ’ler İçin Yeni Kredi ve Finansman Kriterleri Basel II” (Basel II Yönlendirme Komitesi)

UAPME. “Basel II: UEAPME welcomes agreement and asks for adequate transposition into EU law. 2003

UAPME. “Growth initiative: UEAPME calls on Heads of State to include credit guarantees for SMEs”. 2003

www.die.gov.tr (Devlet İstatistik Enstitüsü)

www.kgf.com.tr (Kredi Garanti Fonu İşletme ve Araştırma A.Ş.)

www.kobinet.org (KOBİNET – KOSGEB Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Bilgi Ağı)

Yılmaz, Figen. “Türkiye’de Küçük ve Orta Boy İşletmeler (KOBİ’ler)”.2004

ÖZET

Bankalar için sermaye, olumsuz şartların yaşanması halinde varlığını sürdürebilmesini sağlayacak son savunma hattıdır. Yönetim zafiyetlerinin mevcut olduğu, ayrılmış olan özel karşılıkların yetersiz olduğu bir durumda banka, karşılaştığı zararları sahip olduğu sermaye ile karşılamaktadır. Böyle bir durumda sermayenin de yetersiz kalması halinde banka iflas edebilir. Bu yüzden bankaların ne kadar sermaye ile çalışması icabeder sorusu banka denetim otoritelerinin kafa yorduğu konulardan birini teşkil etmektedir.

Bankaların sermaye yeterliliklerinin uluslararası alanda ilk kez bir standarda bağlanması Basel-I'nin yayımlanması ile gerçekleşmiştir. Basel-I yayımlandıktan hemen sonra çok sayıda ülkece kullanılmaya başlanmış, ancak bankacılık sektöründe ortaya çıkan inanılmaz hızdaki gelişmeler karşısında kısa zamanda sorgulanır hale gelmiştir. Basel Komitesi, yeni bir sermaye yeterliliği standardı hazırlama çalışmalarına başlamış, Basel II isimli yeni standardını da 2004 yılında yayımlamıştır. Temelinde bankaların karşılaştıkları risklerin büyüklüğü ile paralel sermaye bulundurma yükümlülüklerine tabi olması prensibini benimseyen Basel-II, önceki metne göre oldukça kapsamlı ve teknik seviyesi yüksek bir metindir. Böyle bir metnin, hiç şüphesiz, başta bankalar olmak üzere pek çok kesim üzerinde çok önemli tesirleri olacağı beklenilmektedir. Bu kesimler içerisinde en çok tartışılardan biri KOBİ'lerdir.

Bu çalışmada Basel-II'nin KOBİ kredilerine yapabileceği etkiler değerlendirilmeye çalışılmış; bu etkiler bankalar ve KOBİ'ler açısından ele alınmıştır.

ABSTRACT

For banks, capital is the last line of defense which enables them to survive where adverse events occur. When defections in the management occur and the prudential reserves are not adequate, the losses that banks are exposed to, are covered by capital. Therefore, banks may go bankrupt when capital is inadequate. On this account, determination of the min. regulatory level of bank capital has become one of the fundamental work fields for bank supervisors.

International standardization of the capital adequacy regimes of banks was first realized the publication of Basel-I. Soon after the publication of Basel-I. It started to be implemented by many countries, however over against the vertiginous developments in the banking sector, the validity of Basel-I started to be questioned after a short while. Basel Committee started the preparation of a new Standard, which is namely Basel-II, in 2004. Basel II, which requires capital levels commensurate with the risk realistically, is a more comprehensive and technical text when compared to Basel-I. This type of comprehensive and technical text is undoubtedly expected to have considerable impacts on many sectors, primarily the banking sector. SMEs are one of the most controversial ones among them.

In this study, it is aimed to evaluate the possible impacts of Basel-II on the SME loans; the impact of Basel-II on SME loans are assessed from the perspective of banks and SMEs.